

8.1. Weber'in Sosyal Bilimler Metodolojisi

8.1.1. Değerler Problemi

1- Soru: Weber Ekonomi ve Toplum'un hemen başında yeni gelişmekte olan sosyoloji disiplinini hangi şekilde tanımlamıştır?

1- Cevap: **Sosyoloji, toplumsal eylemi yorumlayıcı tarzda anlamaya ve böylece onun yönünü ve sonuçlarını nedensel olarak açıklamaya çalışan bir bilimdir. Eyleyen birey, davranışına -açık veya örtük bir biçimde, farkında olmadan veya bilinçli olarak- öznel bir anlam yüklediği sürece "eylem"den söz edebiliriz. Eylem, öznel anlamında başkalarının davranışları dikkate alındığı ve onun yönüyle ilgili olduğu sürece "toplumsal"dır.**

Not: Bu tanım Weber'e birbiriyle ilişkili iki hedefe ulaşma imkânı sağlar:

Bu hedeflerden ilki: Modern Batı toplumlarının kökenini ve özel karakteristiklerini anlamaktır;

İkincisi ise: Modern toplumlardaki toplumsal eylemleri betimlemek ve -böylece- anlamak için kullanılabilecek soyut bir kavramlar sistemi oluşturmaaktır.

Not: Weber'e göre, bir dizi açık ve kesin kavram olmadan sistematik sosyal bilimsel araştırmalar mümkün olamaz: **Modern dünyayı daha iyi anlamak için tasarlanmış bir dizi kavrama ihtiyaç vardır.**

2- Soru: 1904'te Weber hangi temel soruyu sorar?

2- Cevap: **Toplumsal ve kültürel olgularla ilgilenen disiplinlerde, "nesnel olarak geçerli hakikatlere" nasıl ulaşılabilir?**

Not: Weber'in sonraki tüm yazıları bu basit sorunun cevabı olarak düşünülebilir

3- Soru: Gerçekte onun amacı, öznel olarak anlamlı olgularla ilgilenen akademik disiplinlerde nesnel araştırmanın mümkün olduğunu göstermektir. Onun bu amacına ulaşma biçimi hangi iki ayrı başlık altında ele alınabilir?

3- Cevap:

İlk olarak: Onun sosyolojik araştırmada değerler problemini nasıl ortaya koyduğu açıklanır. Bu, Weber'in temel metodolojik sorunsalıdır; ona göre, **sosyoloji gerçek bir bilim olacaksa nesnel olmak zorundadır.**

İkinci olarak: Weber her bilimin bir kavramlar haritasına, araştırılan olguları betimleyen bir temel kavramlar envanterine ihtiyaç olduğunu düşünür ve buradan hareketle bir kavramlar sistemi geliştirmeye başlar. Bu kavramları **"ideal tipler"** olarak adlandırır.

8.1.2. Değerden-Arınık Sosyoloji

4- Soru: Weber'in değerden-arınık ifadesiyle kastettiği şey nedir?

4- Cevap: **Araştırmacıların kişisel değer ve ekonomik çıkarlarının sosyal bilimlerdeki analiz süreçlerini etkilememesi gereğidir.**

5- Soru: Weber'e göre nesnel analiz, sosyologlar sistematik bir araştırma sürecinde yalnızca "rasyonel yöntemi"i kullandıklarında mümkün olabilir. Bunun için hangileri yapılmalıdır?

5- Cevap:

- ✓ **Somut veriler açıkça ifade edilen kavramlar temelinde sınıflandırılmalı**
- ✓ **Uygun ispat kuralları kullanılmalı**
- ✓ **Sadece mantıksal çıkarımlar yapılmalıdır.**

Not: Bu metodolojik yönelim önemli bir noktayı işaret eder: Sosyoloji bir ahlak bilimi olamaz. Normlar, değerler veya davranış kalıplarını, bilimsel olarak “doğru” veya “en iyi” şeklinde nitелеmek/değerlendirmek mümkün değildir. Bunlar ancak nesnel olarak betimlenebilir.

Not: Weber'in değerden-arınık bir sosyoloji tezinin bir başka boyutu, bu yeni bilimin, geleneksel bilgi biçimlerinin olayları açıklama araçları olarak daha az kabul gördüğü süregelen bir tarihsel sürecin (modernite) ürünü olduğudur. Weber bu değişimden **rasyonelleşme süreci** olarak söz eder ve bu süreç çalışmalarının hâkim temasını oluşturur.

Örnek: Ekonominin rasyonelleşmesi -örneğin gelişkin hesaplama araçlarının, teknoloji ve diğer yöntemlerin kullanılması- modern kapitalizmi yaratmıştır.

8.1.3. Değerler ve Bilim İlişkisi

6- Soru: Gerçekte, olgular bilgi sağlarken,Bu hem sosyal bilimciler hem de politikaları oluşturanlar için geçerlidir?

6- Cevap: **Değerler sadece eylemleri yönlendirir.**

7- Soru: Weber'e göre özel siyasal bir amaç söz konusu olduğunda, sosyologlar hangilerini belirleyebilirler?

7- Cevap:

- ✓ **Ona ulaşmak için kullanılacak alternatif stratejileri**
- ✓ **Kullanılacak farklı stratejilerin muhtemel sonuçlarını**
- ✓ **Bu hedefe ulaşmanın getireceği sonuçları**

Not: Weber, sosyologların bu görevleri, verileri açıkça tanımlanmış kavramlar çerçevesinde sınıflandırarak, uygun ispat kuralları kullanarak ve mantıksal çıkarımlar yaparak nesnel bir biçimde yerine getirebileceklerine inanır. Ancak bunlar yapıldığında bile kamu politikalarının seçiminin hiçbir bilimsel yolu yoktur. Bu konudaki seçim, nihayetinde insanların siyasal değerlerine, ekonomik çıkarlarına ve nesnel olmayan bir dizi diğer faktöre bağlıdır.

8- Soru: Araştırma sürecinin nesnel olması ve değerler alanı ile bilim alanının birbirinden ayrılması gerektiğini söyleyen kimdir?

8- Cevap: **Weber**

Not: Weber, neredeyse diğer tüm klasik sosyologlardan farklı olarak, genel yasalar aramayı reddeder ve bunun yerine **toplumsal eylemi yorumlayıcı anlamayı ve onun yönünü ve sonuçlarını nedensel olarak açıklamayı sağlayacak tarihsel teorileri tercih eder.** Bu yaklaşımı bilimsel değil epistemolojik nedenlerle benimser.

Not: [Sosyal] bilimlerde, evrensel veya genelin bilgisi asla kendi başına değerli değildir.

Not: Weber, metodolojik problemleri ideal tipler aracılığıyla ele alır.

8.2. İdeal Tipler

9- Soru: Weber ideal tipleri farklı biçimlerde ve bir ölçüde farklı amaçlarla kullanır. Weber'in çalışmasında iki tür ideal tip ayırt edebiliriz. Bunlar hangileridir?

9- Cevap:

- ✓ Tarihsel ideal tipler
- ✓ Sınıflandırıcı ideal tipler

8.2.1. Tarihsel İdeal Tipler

10- Soru: Tarihsel ideal tipler nedir?

10- Cevap: **Tarihsel ideal tipler, geçmişteki olaylar veya düşüncelerin -bazı yanlarına, mantıksal (Weber'in terimiyle rasyonel) olarak bütünlüklü ve tamlarmış gibi vurguda bulunarak- yeniden inşa edilmiş şekilleridir.**

Not: Weber'in 1904'teki bir ifadesine göre, tarihsel ideal tip “gerçek durum veya eylemin karşılaştırıldığı veya belirli önemli bileşenlerini açıklamak için başvurulan saf ideal sınırlayıcı bir kavramı” anlatır.

8.2.2. Sınıflandırıcı İdeal Tipler

11- Soru: Sınıflandırıcı ideal tipler nedir?

11- Cevap: **Weber, 1904-1920 yılları arasında, her toplumda yer alan temel toplumsal süreçleri daha net bir şekilde betimlemeye yardım edecek bir kavramlar setine olan ihtiyacı giderek daha fazla hisseder. Bu düşünceyle, Ekonomi ve Toplum'un 1. kısmını toplumsal eylemin yapısını anlamakta kullanılabilir soyut kavramlar sistemi oluşturmaya ayırır. Bunlar sınıflandırıcı ideal tipler olarak adlandırılabilir. Bu ideal tipler, Weber'in düşündüğü şekliyle sosyolojinin kavramsal odağını oluşturur**

12- Soru: Weber'e göre, insanların eylemleri analitik açıdan hangi dört şekilde sınıflandırılabilir?

12- Cevap:

Amaçsal-rasyonel: Bu eylem tipi amaçlar ve araçlar bilgi temelinde sistematik bir ilişki içinde olduklarında ortaya çıkar.

Not: Weber, en özgün amaçsal-rasyonel eylem biçiminin nesnel/bilimsel bilgiye dayandığını öne sürer. Nesnel bilgiye dayalı eylem muhtemelen daha etkilidir. Onun etkililiğinin bir nedeni, amaçsal-rasyonel eylemin yer aldığı alanların zamanla genişlemesidir: en düşük olası maliyetle üretim yapan sanayiciler, önemli bir sportif başarı kazanan antrenörler, etkili öğretim yapan eğitimciler, bir jüriyi/yargıcı ikna eden avukatlar, hastaları iyileştiren hekimler ve çocuklarını kendi “doğru” düşüncelerine göre yetiştiren anneler vb. Bunların çoğu amaçlarına ulaşmak için bilimsel bilgidan yararlanır. Bunlar Weber'in amaçsal-rasyonel eylemle kastettiği şeyin örnekleridir. Bu eylemin modern toplumlarda yaygınlığı tarihsel “rasyonelleşme” sürecini yansıtır.

Değer-rasyonel: Kişinin kendi temel değerleri ışığında gerçekleştirdiği davranıştır.

Not: Değer-rasyonel eylem, her zaman aktörün bağlayıcı olduğunu düşündüğü “kurallar” veya “talepler”i içerir. İnançları nedeniyle alkol kullanmaktan kaçınan dindar insanlar, çocuklarının gelişimine destek olmak ve üniversitede okutmak için para ödeyen anne-babalar, yasalar yapan politikacılar, emirlere itaat eden askerler kendi değerlerine göre davranmaktadır. Böyle davranmamak onursuzluk olacaktır. Nitekim değer-rasyonel eylemin temel karakteristiği başlı başına bir amaç olmasıdır. Amaç; parasal başarı, bilgi artırma vb. değildir.

Not: Weber'in tamamlayamadığı sosyolojik görev ise amaçsal-rasyonel ve değer-rasyonel eylemin modern toplumlarda ortaya çıkış koşullarını belirlemektir.

Geleneksel eylem: Köklü alışkanlıkların belirlediği davranış biçimidir. Geleneksel eylem, seçim/tercih hakkının sınırlı olduğu (veya böyle algılandığı) davranış tiplerini simgeler.

Not: Weber'in vurgulamak istediği nokta, inanç ve değerlerin insanların ikinci doğasını oluşturduğu ve eylem kalıplarının uzun süre istikrarlı olduğu bir ortamda insanların genellikle alışılmadık durumlara tepki gösterdikleridir.

Not: Weber'e göre, geleneksel eylem sanayi-öncesi toplumlarının karakteristik özelliğidir. Bu yüzden Weber onları anlatmak için aynı terimin bir türevi olan geleneksel toplum kavramını kullanır

Duygusal eylem: Belirli bir durumdaki insanların duyguları tarafından belirlenir.

Not: Çocuğunu döven anne-baba ve rakibine tekme atan bir futbolcu buna örnektir. Kuşkusuz, bu davranış tipine her toplumda rastlanır. Ne yazık ki Weber varlığını kabul ettiği bu "tortu" kategoriyi ayrıntılı olarak ele almamıştır.

8.3. Weber'in Toplumsal Düzen Tasavvuru

13- Soru: Weber'de tipik olduğu üzere, toplumsal ilişkilerin doğası, onları meydana getiren eylemlerde yapıldığı gibi bir ideal tip olarak betimlenir. Toplumsal eylemden ortaya çıkan iki temel toplumsal ilişki türü vardır. Bunlar hangileridir?

13- Cevap:

Umumi: Bireylerin birbirleri hakkındaki duyguları tarafından biçimlendirilen, duygusal veya geleneksel eylemlere dayalı duygular içeren "umumi" (communal) ilişki

Birliksel: Amaçsal veya değer-rasyonel bir temele dayalı "birliksel" (associative) ilişki

Not: Nitekim Weber'in gözünde, bu iki temel ilişki tipini dört eylem tipi arasındaki ayrılıklar güdüler. Bu ayrışmalardan **ilki duygusal ve geleneksel yönelimler**; diğeri ise **iki rasyonel eylem tipi (değer-rasyonel ve amaçsal-rasyonel eylem)** etrafında gelişir.

Not: Umumi ilişkiler, duygusal ve geleneksel güdüler tarafından yönlendirilirken, birliksel ilişkiler belirli bir rasyonalite içeren, amaçsal veya değer-rasyonel faktörlerden oluşur.

14- Soru: Toplumsal ilişkiler ister umumi ister birliksel olsun, genellikle Weber'in ne olarak adlandırdığı şeyle bağlantılıdır?

14- Cevap: **Meşru düzenler**

Not: Weber'de "düzen" toplumsal ilişkiler aracılığıyla inşa edilen daha büyük yapıları ifade eder. Eylemler ve toplumsal ilişkiler hemen her zaman mevcut meşru bir düzen bağlamında ortaya çıkar. Nitekim eylem ve toplumsal etkileşimle ilgili daha mikro süreçleri daha makro gerçeklik düzeylerine bağlayan yapı "**meşru düzen**"dir.

15- Soru: Düzenler, Weber tarafından hangi iki temel tip içinde sınıflandırılmıştır?

15- Cevap:

Öznel bağlılıklar: İlki, toplumsal ilişkilerin düzenin kurallarına göre ilerleyeceği “öznel bağlılıklar” etrafında organize olur ve bu özneliğin kaynağında aşağıdaki üç faktörden biri vardır:

- ✓ Duygu (düzene “duygusal bağlılık”);
- ✓ Değer-rasyonalite (bir amaca ulaşmanın en etkili aracı olarak mevcut düzenin mutlak geçerliliğine inanç);
- ✓ Kurtuluşun düzene bağlı olduğunu savunan dinsel inançlar.

Dışsal etkiler: İkinci düzen tipini, aktörlerin gerçekleştirilen eylemlerin öngörülebilir sonuçlara sahip belirli “dışsal etkiler”i konusundaki ortak beklentileri organize eder.

16- Soru: Weber daha sonra düzenlerin meşruluğunun temelini yani aktörlerin “düzene” kendi davranışlarını kontrol hakkını nasıl tanıdıklarını ele alır. Temel meşrulaştırma tipleri hangileridir?

16- Cevap:

- ✓ Geleneksel (şeylerin her zamanki oluş biçimleri);
- ✓ Duygusal (şeylerin düzenlenme biçimlerine duygusal bağlılık);
- ✓ Değer-rasyonel (mevcut düzenin eylemleri organize etmenin mümkün en iyi yolu olduğu çıkarımı)
- ✓ Hukuki (aktörler arasında -amaçsal rasyonaliteyle ilgili faktörlerin devreye girdiği- bağlayıcı mutabakatlar veya bu mutabakatları dayatma ve uygulama hakkı olduğu kabul edilen bir dışsal otorite)

Not: Sosyolojinin araştırma nesnesi olan toplumsal eylem, aktörlerin karşılıklı farkında oldukları davranışlardır. Eylemler ya duygulara ya geleneklere ya değer-rasyonaliteye ya da amaçsal-rasyonaliteye yöneliktir. Weber bu yönelimlerin kültürel olduklarını veya bir toplumun değerleri, inançları ve ideolojilerinin bir parçasını oluşturduklarını, ancak aynı zamanda aktörleri belirli biçimlerde davranmaya güdülediklerini ima eder.

Not: Düzenin ana meşrulaştırıcı temeli ya duygusal ya değer-rasyonel ya dinsel/geleneksel ya da hukuki/rasyonel olabilir.

17- Soru: Weber, açıkça ifade etmese de hangi iki temel düzen biçimi olduğunu ima eder?

17- Cevap:

Örgütsel düzenler: İş bölümü içeren ve belirli hedeflere yönelik yapılardan meydana gelir.

Tabakalaşma düzenleri: Bir eşitsizlik sistemi içindeki birey kategorilerinden oluşur. Bunlar birbirlerini karşılıklı olarak dışlamaz zira bir eşitsizlik sistemi organizasyonlar sayesinde sürdürülürken, bir organizasyon kaynakların dağılımındaki belirli bir eşitsizlik bileşiminin ürünü olarak da var olabilir.

Weber'in Egemenlik ve Tabakalaşma Analizi
IX. Hafta Soruları
22 Soru

9.1. Egemenlik Tipleri

1- Soru: Bir egemenlik sistemi hangi unsurlardan meydana gelir?

1- Cevap: **Tabakalaşma düzenleri ve örgütsel düzenler biçiminde terimleştirdiğimiz unsurlardan**

Not: Her düzenin meşruiyete ihtiyacı vardır. Dolayısıyla, gücü elinde tutanlar iktidarlarını, bu güce tabi olanlar nezdinde (otorite olarak) meşrulaştırmaya çalışırlar. Egemenlik, ayrıca tabi konumdakilerin verilen emirlere itaatlerini sağlayacak ve onların ilişkilerini düzenleyecek örgütsel düzenleri gerektirir.

2- Soru: Weber, her biri farklı bir meşruiyet temeline ve farklı bir yönetim aygıtına sahip üç egemenlik biçimi veya Weber'in terminolojisiyle üç ideal tip belirler. Bunlar hangileridir?

2- Cevap:

- ✓ **karizmatik**
- ✓ **Geleneksel**
- ✓ **Rasyonel-yasal egemenlik**

9.1.1. Karizmatik Egemenlik

3- Soru: Weber, ilk egemenlik tipi olarak hangisini tanımlamıştır?

3- Cevap: **Karizmatik otorite**

Not: Karizma terimi dinsel kaynaklıdır ve asıl anlamı Tanrı vergisidir ve bir kişinin kutsal güçlerle donatılmış olduğunu ima eder. Ancak **Weber**, karizma teriminin pratikteki kullanımlarını kutsallığın tezahürleriyle sınırlamaz; aksine bu kavramı bir ölçüde insanların hayatlarındaki önemli olaylar veya problemler sayesinde tanınan ve kişiliklerinin gücüyle kendi özlemlerini başkalarına ileten ve onları yeni yönlere çeken sıra dışı bireyleri anlatmak için kullanır.

Not: Weber'e göre, karizmatik liderlik kriz dönemlerinde, bir toplumun karşılaştığı problemleri çözmekte kullanılan mevcut yöntemler uygunsuz, çağı geçmiş veya yetersiz olarak görüldüğü zamanlarda ortaya çıkar. Bu koşullarda karizmatik egemenlik devrimcidir. İnsanlar liderin telkin gücüne dayalı yeni bir yön lehine geçmişi reddederler. Nitekim karizmatik egemenlik -diğer iki egemenlik tipi olan geleneksel ve yasal- bağlamlarında bir toplumsal değişme aracıdır.

Not: Weber'in bakış açısından, karizmatik bir liderin bir şarlatan veya kahraman olarak ortaya çıkması önemli değildir; bu anlamda Hitler de Gandhi de karizmatik liderlerdi. Gerçekte önemli olan, kitlelerin kendi özgür iradeleriyle lideri izlemeyi seçmeleridir. Weber, karizmanın uzun vadede istikrarsız bir otorite biçimi olduğuna inanır, zira onun meşruluğu liderin özel kavrayışı ve başarısına bağlıdır.

Not: Weber'in ifadesiyle; karizmanın kaderi, kalıcı toplumsal eylem yapılarına geçildikten sonra yerini [tekrar] geleneğe veya rasyonel ilişkilere bırakmasıdır

9.1.2. Geleneksel Egemenlik

4- Soru: Geleneksel egemenlik nedir?

4- Cevap: **Weber'in sözleriyle ifade etmek gerekirse “otorite, meşruiyet bizzat gelenek adına talep edildiğinde ve kökleşmiş kurallar ve güçlerin kutsallığına inanıldığında geleneksel olarak adlandırılır”.** Yani, geleneksel egemenlik, çok eski olduğu ve aklın sorgulayamayacağı (çoğu kez dinsel yaptırımların söz konusu olduğu) bir ilişkiler durumunu temsil ettiği inancına dayanarak meşrulaştırılır.

Not: Bu toplumlardaki tabakalaşma hiyerarşisi, insanların sosyal sistem içindeki konumları gelenekler tarafından belirlendiği için genellikle oldukça katıdır.

5- Soru: Weber, hangi iki geleneksel otorite biçiminden söz eder?

5- Cevap:

Patriarkalizm: Ev halkı içinde ve emirleri uygulamak için bir yönetim kadrosuna gerek duymayan diğer küçük gruplarda ortaya çıkan bir geleneksel egemenlik biçimidir.

Patrimonyalizm: Emirleri uygulamak için bir yönetim aygıtına gerek duyulan daha büyük toplumsal yapılarda ortaya çıkan bir geleneksel egemenlik biçimidir.

6- Soru: Bir ideal tip olarak **patrimonyalizm** hangi nitelikleri taşır?

6- Cevap:

- ✓ İnsanlar konumlarını geleneklere ve lidere sadakatlerine bağlı olarak elde ederler.
- ✓ Görevliler emirlerin uygulanmasında lidere itaatle yükümlüdür.
- ✓ Kişisel ve resmî ilişkiler iç içe geçmiştir.
- ✓ Otoritenin sınırları muğlaktır.
- ✓ Görevde uzmanlaşma asgari düzeydedir.

Not: Geleneksel patrimonyal egemenlik biçiminde, yönetim aygıtı yöneticiye kesinlikle sadık bir hizmetkârlar topluluğunu içerir.

9.1.3. Rasyonel-Yasal Egemenlik

7- Soru: Rasyonel-Yasal egemenlik nedir?

7- Cevap: **Üçüncü egemenlik tipi hukuka, Weber'in deyimiyle rasyonel-yasal otoriteye dayanır. Hukuki egemenlik kanunlar sayesinde var olur. Temel anlayış, bir hukuk kuralının uygun prosedürlerle oluşturulması veya değiştirilebilmesidir. Bu yüzden, rasyonel-yasal egemenlik sisteminde meşruiyetin temelini prosedürler oluşturur.**

8- Soru: Weber, modern devleti nasıl tanımlar?

8- Cevap: **Fiziksel zorlayıcılık tekeli, yani hem liderler hem de yurttaşları bağlayan bir hukuk sistemi tarafından meşrulaştırılan bir tekel üzerine kurulu bir güç olarak**

9- Soru: Weber rasyonel-yasal bir sistemdeki yönetim aygıtını ne olarak adlandırır?

9- Cevap: **Bürokrasi**

Not: Bürokrasi, kuralların kamu çıkarına uygun biçimde oluşturulması ve uygulanmasını sağlamaya yönelir. O araçsal-akılcı eylemin en temel ve en özgün tipidir. Günümüzde çoğu insan bürokrasileri etkisiz, katı ve yetersiz olmakla suçlarsa bile **Weber'e göre, bir hukuk yönetiminde bürokrasi etkili, esnek ve yetkin düzenleme sağlamanın tek aracıdır.** Ancak Weber, bürokrasinin insanları aklın "**çelik kafesi**"ne hapsettiğini ve böylece özgürlüğu boğduğunu da gözlemler.

10- Soru: İdeal tip olarak bürokratik bir yönetim aygıtı, mantıksal olarak saf biçimiyle geleneksel toplumlardakilerden hangi farklı niteliklere sahiptir?

10- Cevap:

- ✓ İnsanlar konumlarını bilgi ve deneyimlerine göre elde ederler.
- ✓ İtaat herkese aynı biçimde uygulanan kurallara bağlıdır.
- ✓ Kişisel ve resmî ilişkiler birbirinden ayrılmıştır.
- ✓ Otoritenin sınırları açık ve nettir.
- ✓ Görevde uzmanlaşma yüksek düzeydedir.

Not: Weber'e göre, rasyonel-hukuki bir sistemde bürokratik yönetim, memurlar resmi görevlerini sevgi, kızgınlık gibi duygulardan ve kişisel, irrasyonel ve duygusal unsurlardan arındırabildikleri ölçüde mümkündür. Ancak bu bir ideal tiptir. Weber, hiçbir gerçek bürokrasinin bu şekilde işlemediğinin bilincindedir. İnsanlar çoğu kez konumlarını tanıdıkları kişiler aracılığıyla elde ederler. Kurallar çoğu kez keyfi bir biçimde uygulanır. Çoğu kez kişisel ve resmî sorunlar iç içe geçer. Dolayısıyla asıl görev, belirli bir bürokrasinin bu ideal tipe ne kadar uygun düştüğünü belirlemektir. Bu sorun önemlidir, zira bürokratik ideal tip modern toplumlara özgü temel bir değeri yansıtır: Siyasal yönetim kişisellikten uzak, nesnel olmalı ve bilgiye dayanmalıdır, zira hukukun egemenliği sadece bu yolla sağlanabilir.

Not: Rasyonel-yasal otoritenin egemen olduğu bir sistemde, siyasal partiler sosyal tabakaların iktidar mücadelesi araçlarıdır. Weber'in ifadesiyle siyasal bir partinin varoluş amacı, temsil ettiği grubun ekonomik çıkarları veya değerlerini yasal düzenlemeler altında ilerletmek için egemenlik mücadelesi vermektir. Genelde, bu mücadelenin gayesi bürokrasiyi yasalara bağlı kalarak yönetmektir, zira farklı sosyal tabakalar hedeflerine bu yolla ulaşabilirler.

9.2. Sosyal Tabakalar: Sınıf ve Statü

11- Soru: Weber, tabakalaşma analizinde, araştırmacılara tabakalaşma sisteminin unsurlarını ana hatlarıyla gösteren kavramsal bir harita sunmaya çalışır. Onun şemasının merkezinde hangi iki ideal tip vardır?

11- Cevap: **Sosyal sınıf ve sosyal statü**

Not: Sınıf yönelimli davranış, ekonomik meselelerle özellikle gelir miktarı ve kaynağıyla ilişkilidir. Aslında o bir amaçsal-rasyonel eylem örneğidir. Statü-yönelimli davranış değerlerle, esasen kişinin hayat tarzına atfedilen onur veya itibarla ilişkilidir. İnsanların değerleri; yaşanan mekânın, arkadaş ve eş seçiminin, boş zaman etkinliklerinin ve hayat tarzlarının yansımalarından ibarettir. Bu nedendir ki statü-yönelimli davranış, değer-rasyonel eylem örneğidir.

9.2.1. Sosyal Sınıf

12- Soru: Weber'e göre bir sosyal sınıf hangilerinden oluşur?

12- Cevap: **Toplumda kendilerine mal ve hizmetler sağlayacak konumlara ulaşabilecek benzer güçlere sahip olan ve uygun bir hayat tarzı sayesinde onlara ulaşabilen insanlardan oluşur.**

Not: Weber'in terminolojisinde sınıflar gruplardan ziyade istatistik toplamlardır.

Not: Weber'in analizinde sınıflar, aslında arzulanan hedeflerin sadece gelir ve kazanç olduğu, yasal olarak düzenlenmiş bir para piyasasında varlık kazanabilen ekonomik olgulardır. Böyle bir ortamda, insanların bir sınıfa üyelikleri nesnel olarak mal ve hizmetlere ulaşma güçleri temelinde belirlenebilir. Bu yüzden Weber, kişinin ait olduğu sınıfsal konumun, nihayetinde bir piyasa konumu olduğuna inanır. Bir para piyasasının en önemli karakteristikleri, mantıksal olarak saf biçimiyle kişisellikten uzaklık ve demokratiklidir.

Not: Weber, Marx gibi “mülk sahipleri” ve “mülksüzler” ayrımıyla başlar. Ona göre mülk sahipliği ve mülksüzlük tüm sınıfsal konumlara ait temel kategorilerdir. Bu nedenle gelir-yaratıcı mülkiyete (sermaye) sahip olma veya olmama temelden farklı hayat tarzlarına yol açar ve **hayat tarzlarındaki farklılıklar modern toplumlardaki statü ayrımlarının anahtarıdır.**

13- Soru: Weber, ilk olarak gelir-yaratıcı mülk sahiplerini ele alarak onların sahip oldukları şeyleri kullanma biçimlerine göre farklılaştıklarını öne sürer. Mülk sahipleri, hangi sınıfa dâhil olabilirler?

13- Cevap:

Rantiye: Weber'in terminolojisinde, rantiyeler esasen yatırımlardan veya şirket hisselerinden gelen düzenli gelirle geçinen insanlardır. Örneğin, onun döneminde Almanya'da büyük toprak sahipleri rantiyelerdir, zira bu aileler birkaç kuşaktır toprağın büyükçe kesimini kontrolleri altında tutar ve gelirlerini gerçekte toprağı i şleyen köylüler veya kiracı çiftçilerden elde ederler.

Girişimci: Weber'e göre girişimciler; tüccarlar, armatörler ve bankerler gibi kendilerine ait bir iş yeri olan veya işleten kişilerden oluşur. Weber onları ticari veya girişimci sınıf olarak adlandırır, zira onlar kendi mülklerini, sağlayacağı ekonomik kazanç için işletirler. **Girişimci sınıfın üyeleri rantiyelere göre çoğu kez daha fazla ekonomik güce, ancak daha az toplumsal itibara sahiptirler.**

14- Soru: Weber'in gelir yaratıcı mülk sahipleri ile gelir yaratıcı mülk sahibi olmayanlar arasındaki ayrımını açıklayınız?

14- Cevap:

Mülk sahipleri: Sermayeye sahip olmaları hem rantiyeler hem de girişimcilere büyük bir ekonomik ve siyasal güç sağlar. Bu durum onları mülksüzlerden keskin bir biçimde ayırır. Rantiyeler ve girişimciler pahalı tüketim mallarının alım satımını tekellerine geçirebilirler. İkisi de -yasal veya yasadışı- tekelleri alışveriş ve fiyat politikaları peşinde koşabilir. İkisi de başkalarının servet ve mülkiyet edinme imkânlarını bir ölçüde kontrolleri altında tutabilir. Son olarak hem rantiyeler hem girişimciler, eğitim gibi genç insanlara geleceğe yönelik beceri sağlayan, maliyeti yüksek statü ayrıcalıklarını tekellerine geçirebilirler. Bu koşullarda rantiyeler ve girişimciler benzer güç düzeylerine sahip insanlar olarak görülebilir ve nüfusun her zaman küçük bir kesimini oluşturmaları nedeniyle hayat tarzlarını sürdürebilmek için çoğu kez birlikte hareket ederler.

Mülksüzler: Bu insanlar, üretim araçlarına sahip olmamalarına rağmen, modern toplumlardaki önemli ekonomik ve siyasal kaynaklardan yoksun değillerdir ve bazı sınıflardan anlamlı farklılıklar sergileyebilirler.

15- Soru: Weber, mülksüzleri hangi iki kategoriye ayırmıştır?

15- Cevap:

Orta sınıflar: Günümüzde **beyaz yakalı çalışanlar** olarak adlandırdığımız bireyleri kapsar, zira onların sattıkları beceriler bedensel emek içermez: örneğin kamu görevlileri, **politikacılar** ve idareciler, şirket yöneticileri, **doktorlar** ve avukatlar, **öğretmenler** ve aydınlar, farklı türden uzmanlar, teknisyenler, alt düzey beyaz yakalı çalışanlar ve **memurlar**. Bu insanlar, sanayi toplumlarında becerilerine nispeten daha fazla talep olduğu için, yetkileri altında çalışanlardan genellikle daha fazla ekonomik ve siyasal güce sahiptirler.

Daha az ayrıcalıklı sınıflar: Günümüzde **mavi-yakalı** olarak adlandırdığımız insanlardan oluşur, çünkü onların becerileri esas olarak bedensel emek gerektirir. Weber herhangi bir açıklama sunmadan bu insanların üç düzeye ayrılacağını belirtir: **vasıflı işçiler**, **yarı vasıflı işçiler** ve **vasıfsız işçiler**.

Not: Weber modern bir sınıfsal yapının unsurlarını bu ideal tipler temelinde betimler. Burada bir sınıfı bir başka sınıftan ayıran temel faktörler, mülkiyete sahip olanların belirledikleri mülkiyetten yararlanma hakları ve mülksüzlerin sundukları beceriler ve hizmetlerin değeridir. Bu faktörler piyasada -üyeleri belirli konumları elde edebilecek, malları satın alacak ve uygun bir hayat tarzı sayesinde onlara sahip olacak benzer güce sahip- gözlenebilir toplamlar veya sınıfları oluşturacak biçimde bir araya gelir.

16- Soru: Weber mülksüz sınıfların mevcut siyasal düzene direnme koşullarına çok kısa değinmiş olsa da Marx'ın kullandıklarına benzer bazı değışkenlerden söz eder. Bunlar hangileridir?

16- Cevap:

- ✓ Çok sayıda insanın kendini aynı sınıfsal konumda algılaması;
- ✓ İnsanların kentsel alanlar gibi belirli coğrafi alanlarda yoğunlaşması;
- ✓ Aydınların anlaşılır açık hedefler ortaya koyması (insanların, sınıfsal konumlarının neden ve sonuçlarının kaynağında bizzat siyasal sistemin yapısının yattığını görebilmeleri gerekir);
- ✓ Muhaliflerin açığa belirlenmesi.

Not: Weber örgütlü bir sınıfın bu koşullar yerine geldiğinde ortaya çıkacağını düşünür.

9.2.2. Sosyal Statü

17- Soru: Bir statü grubu hangilerinden oluşur?

17- Cevap: **Bir statü grubu; olumlu veya olumsuz, özel toplumsal onur (itibar) değerlendirmelerine sahip bireylerden oluşur.**

Not: Weber "statü" veya "statü grubu kavramlarını, insanların hayat tarzlarında ifadesini bulan itibar değerlendirmesi alanlarını, onların ekonomik davranışlarında ifadesini bulan maddi çıkar alanlarından ayırmak için kullanır.

18- Soru: Sınıf ve statü arasındaki fark hangi şekilde özetlenebilir?

18- Cevap:

Sınıf: Bir yandan, kişinin işinden elde ettiği gelir, malları satın alma ve onlara sahip olma gücü sağladığı için sınıf üyeliği salt maddi çıkarlar temelinde **nesnel** olarak belirlenebilir.

Statü: Öte yandan, statü ve onur insanların birbirlerinin kökenleri, yetişmeleri, karakterleri, ahlakları ve topluluk içindeki konumlarına göre yaptıkları değerlendirmelere dayandığı için kişinin bir statü grubuna üyeliği her zaman **özel** olarak belirlenir.

Not: Bu yüzden, statü-yönelimli davranış, değer-rasyonel eyleme -yani, başlı başına bir değere veya değerlere sahip olduğuna inanılan eyleme- örnek oluşturur. Bu yüzden, statü-yönelimli insanlar daha ziyade ekonomik çıkarlara göre değil özel bir hayat tarzını ve toplumsal onurunu paylaştıkları bir grubun üyesi olarak davranırlar.

Not: Weber'in sözleriyle "sınıfların aksine, statü grupları (Stände) normalde gruplardır. Ancak şekilsiz (amorf) bir yapıya sahiptirler." Yani, sıkıca örgütlenmemişlerdir.

19- Soru: Weber, hangilerine bağlı olarak bireylerin sahip oldukları hayat tarzlarının statü kazanma süreci açısından temel önemde olduğunu belirtir?

19- Cevap:

- ✓ **Aile kökenleri ve yetişme biçimleri**
- ✓ **Resmi eğitimler**
- ✓ **Mesleki deneyimler**

Not: Bu temellerde, her düzeydeki insanlar benzer hayat tarzlarına sahip olduklarını düşündükleri insanlarla ilişki kurma eğilimindedirler ve çoğu kez yabancıların, farklı değerlere sahip görünenlerin gruba girmesini engellemeye çalışırlar.

Not: Statü gruplarının kökeninde aile yaşantısı yatar. Birey, gelişimini tamamlamadan önce, ailesinin toplumsal prestiji mesleki alt-kültürü ve eğitim düzeyinden nasiplenir.

20- Soru: Weber, bir statü grubunun üyelerinin hayat tarzlarını bazı özel yollarla etkin bir biçimde ifade etmeleri ve sürdürmeye çalışmaları anlamında, statünün her zaman araya mesafe koyma ve dışlayıcılığa dayandığını öne sürer. Weber açısından bu iddiayı örneklendiriniz?

20- Cevap:

- ✓ İnsanlar sadece toplumsal açıdan eşit konumdakilerle dostluk ilişkileri geliştirirler. Bu yüzden, kendilerine benzer hayat tarzına sahip olanları evlerine davet etme, onlarla arkadaşlık yapma, birlikte yemek yeme ve sosyalleşme eğilimindedirler.
- ✓ İnsanlar muhtemel eşlerini toplumsal denkleriyle sınırlarlar (bu uygulama içten-evlenme olarak adlandırılır). Nitekim onlar kendilerine benzeyenlerle aynı alanlarda yaşama ve çocuklarını aynı okullara gönderme eğilimindedir. Sonuçta, onların çocukları benzer değerler ve hayat tarzlarına sahip ailelerin çocuklarıyla evleneceklerdir.
- ✓ İnsanlar kendilerine özel toplumsal âdetler ve etkinliklere sahiplerdir. Bu yüzden, kilise merkezli veya kulüpler gibi organizasyonlara katılır ve boş zamanlarını benzer inançlar ve hayat tarzlarına sahip olanlarla geçirirler.
- ✓ İnsanlar mülkleri veya meslekleri gibi **“ayrıcalıklı kazanım biçimlerini”** tekelleştirmeye çalışırlar.

Örnek: Özel beceriler (hekimlik veya marangozluk) zorunlu olarak diğer becerileri kazanma ihtimalini sınırladığı için rakip bireyler “rekabeti” ve piyasanın serbestçe işlemlerini engellemeye çalışırlar. Bu yüzden, aralarındaki rekabete rağmen, yasaların hazırlanması ve uygulanmasını etkileyerek fırsatları yabancılar kapama girişiminde ortak hareket ederler. Bu mesleki kapanma girişimleri her tabaka düzeyinde sürekli tekrarlanır ve tüm lonca (veya sendika) tekelleri kadar, özel mülkiyetin de kaynağını oluşturur. Bu yüzden, **“ayrıcalıklı kazanım biçimleri”** alıkonur, hayat tarzları korunur ve tabakalaşma sistemi sürdürülür.

9.3. Weber'in Toplumsal Değişme Modeli

21- Soru: Weber'in her toplumda değişme süreçleri yarattığını öne sürdüğü faktör hangisidir?

21- Cevap: **Kültürel değerler, eylem kalıpları ve psikolojik yönelimler arasındaki uyumsuzluklarla ilişkili krizler**

Not: Weber'e göre, güç mücadelesi her toplumun bir ayrılmaz parçasıdır.

Örnek: Geleneksel toplumlarda yöneticiler ayrıcalıklarını ve iktidar alanlarını memurlar ve seçkinler aleyhine genişletmeye çalışırlar. Bunu farklı yöntemlere başvurarak -örneğin askerî güç kullanarak ekonomik baskılar, adam ayartmalar ve siyasal ittifaklarla- yaparlar. Tüm örneklerde, eylemlerini kuşaktan kuşağa aktarılan âdetler temelinde meşrulaştırırlar. Öte yandan, memurlar ve seçkinler yöneticiler karşısında güçlerini artırmaya çalışır ve çoğu kez benzer taktiklere başvururlar. Bu örüntü uzun süre sabit kalsa bile (değerler ve inançlar, eylem kalıpları ve psikolojik yönelimler arasındaki uyumsuzlukların temsil ettiği) yapısal karşıtlıkların kademeli gelişimi ortaktır.

9.4. Weber'in Tabakalaşma ve Jeopolitik Modeli

22- Soru: Weber, egemenlik sistemlerinde gücün nasıl kullanıldığını açıklamaya çalışan bir güc sosyolojisi geliştirmiştir. O özellikle idari güc olarak kullanılabilecek bir örgütsel düzen olarak hangisinin gelişimiyle ilgilenir?

22- Cevap: **Devletin gelişimiyle**

Not: Weber, devlet gücünün bir tabakalaşma düzenini sürdürecekt biçimde işlediğini, kendi içinde karizmatik bir liderin yönlendirdiği muhalif eğilimleri barındırdığını düşünür. O ayrıca, hem siyasal otoritenin meşruiyetini hem de karizmatik liderlerin ortaya çıkış potansiyelini bir toplumun diğer toplumlarla ilişkileriyle bağlantılı bir süreç olarak gören bir jeopolitik güc teorisi önerir. Weber'e göre, çoğu kez devletler arasında -savaşta ve ekonomik rekabette başarılı olanların olamayanlardan daha yüksek prestije sahip oldukları- bir itibar rekabeti vardır. Ayrıca, diğer devletlerle dış ilişkilerde prestij siyasal otoritenin kitlelerin gözündeki meşruiyetini artırır. Nitekim **gücün idaresi, güc konumundakilere atfedilen meşruiyet düzeyi ve çatışma potansiyeli çoğu kez bir toplumun sınırları dışındaki jeopolitik olaylarla ilişkilidir.**

Not: Weber bu dinamiğin, ilişkili bazı faktörler tarafından yönlendirildiğini düşünür.

İlk faktör: Devletin büyüklüğü veya güc uygulamak için kullanılan idari yapıların ölçeğidir.

Not: Zira devlet gelişimini, ekonomik üretim düzeyi uzman idari personeli desteklemek için gerekli artı-değeri yaratacak yeterlikte olduğunda sürdürebilir.

İkinci faktör: Temel ekonomik aktörler ve devlet arasındaki ilişkidir.

Not: İmtiyazlı bir firma veya devletin tekel hakkı tanıdığı bir şirket örneğinde olduğu gibi, ekonomik aktörler belirli türden faaliyetleri sürdürebilmek için devlete bağımlı olduklarında, çıkarları dış sistemle bağlantılıysa devlete başka ülkelerle çatışmaya girmesi için baskı yapacaklardır.

Örnek: ABD'de Bağımsızlık Savaşı'ndan önce imtiyazlı şirketler, İngiltere'deki ekonomik aktörleri, savaşı başlatması veya çıkarlarını korumak için zor kullanması için İngiliz hükümetine baskı yapmaya teşvik ettiler.

Not: Bununla beraber, Weber'e göre ekonomik aktörlerin, devlete bağımlılıkları düşük olduğunda bile, dış sistemden çıkarları varsa devlete, örneğin savaştan ziyade ticari anlaşmalar gibi iş birlikçi stratejilere katılma yönünde baskı yapmaları ihtimali yüksektir. Devletin savaş veya ticari anlaşma başarısı toplumun ve seçkinlerin, sadece diğer devletler karşısında değil bir toplum içindeki kitlelerle ilişkilerde de prestijini belirler.

Örnek: Japonya'nın II. Dünya Savaşı'ndan beri dünya ekonomik sistemindeki prestiji diğer ülkelerle uygun ticari ilişkiler kurma başarısından dolayı yüksektir; bu prestij ayrıca, egemen siyasal partiye (en azından yeni bir ekonomik krize kadar) prestij ve meşruiyet sağlar. Benzer şekilde, Japonya'daki liderler II. Dünya Savaşı başlarında askerî başarıları nedeniyle büyük bir prestije sahiplerdi, ancak Pasifikte ve Asya'da birbirini izleyen zayıatlarla bu prestij azalmaya başladı.

Üçüncü faktör: Dünya sistemi içinde prestijle yönetici seçkinlerin meşruiyeti arasındaki bu temel ilişkide etkili bir başka faktör eşitsizlik düzeyidir.

Not: Weber'e göre, yüksek eşitsizlik düzeyleri ile sınıflar, statü grupları ve partilere üyelik arasındaki korelasyon yüksek olduğunda, yani üst sınıfların üyeleri aynı zamanda yönetici partilerin, yüksek prestijli statü gruplarının üyeleri olduklarında ve benzer şekilde tersi durumlarda karizmatik liderlerin ortaya çıkma ihtimali artar. Nitekim başka devletlerle ilişkilerde diplomatik veya askerî bir maceraya

giren bir devlet, siyasal iktidar toplumdaki eşitsizlik düzeyini artıracak biçimlerde kullanıldığında daha savunmasız konumdadır.

Not: Egemenliğin dinamikleri ile jeopolitik arasında büyük bir ilişki vardır ve **Weber bu konularda ilk dünya sistemi teorisyenlerinden biri olarak düşünülebilir.**

Weber: Rasyonelleşme ve Kapitalizm X. Hafta Soruları 19 Soru

10.1. Weber'e göre Rasyonelleşme Süreci

1- Soru: Weber'e göre, bir malın veya metanın değeri bir ölçüm değeri olan para sayesinde daha kolay hesaplanabilir. Alışverişler ve toplumsal ilişkilerde paranın kullanılması insanlık tarihinde yavaş bir gelişme sergilemiştir; bu gelişmenin esas nedeni nedir?

1- Cevap:

- ✓ **Paranın işlemleri büyük ölçüde kolaylaştırmasıyla piyasaların genişlemesi**
- ✓ **Parasal gelirleri vergilendirebilecek güce sahip bir devletin gelişmesi**

Not: Para, mal veya meta satın almak için kullanılabilir ve böylece (bir malın başka mallarla değiştirildiği) takasa göre piyasa işlemlerini büyük ölçüde kolaylaştırabilecek genelleşmiş bir araçtır.

Not: Rasyonelleşme büyük ölçüde paranın kullanıldığı serbest piyasaların oluşmasına bağlıdır.

Not: Para ayrıca kredi kullanımının yaygınlaşmasını kolaylaştırır; zira borçlar bir ölçü birimi aracılığıyla (para) ifade edilebilir ve bu sayede faiz oranı hesaplanabilir. Kredi sayesinde ekonomik faaliyetlerin yanı sıra, diğer herhangi bir aktör gibi kredi piyasalarına girebilen devletin faaliyetleri de genişler. Kredi kullanımı ayrıca faydaların hesaplanmasını kolaylaştırır ve böylece para ve kredi piyasası işlemlerini rasyonelleştirir. Weber'e göre, bu işlemlerin kullanılmasıyla gelenek, himayecilik ve piyasayı düzenlemek için başvurulan diğer uygulamalar gücünü yitirecektir. Onların yerini rasyonel fiyat hesaplamaları, ödemeler, borçlar ve faiz işlemleri alır.

Not: Devlet, işlemlerini finanse etmek için piyasayönelimli bir üretkenliğe bağımlı hâle geldikçe hukuk kurallarını (yasalar) devreye sokacak; sözleşme ve anlaşmaların onaylanması için gerekli kuralları takviye edecektir. Nitekim daha rasyonel aktörler devlet sayesinde sürekli olarak (örf, âdet, din ve diğer rasyonel olmayan ilişkilerden ziyade) hukuka başvurduklarında piyasanın rasyonelitesi **rasyonel-yasal egemenliğe dönüşür. Gerçekte en önemli hukuki kurumlardan biri, devletin işlerini finanse edebilmek için diğer aktörlerden nasıl ve ne kadar vergi alabileceğini belirleyen vergi kurallarıdır.** Kredi piyasalarına girebilen devlet, bu parasal vergi kaynağına daha fazla bağımlı hâle geldikçe yasalara daha çok başvurur ve sürekli vergi akışı sağlamak için idari yapısını genişletir. Neticede bürokratikleşmiş devlet, işlemlerini genişletmek ve hâkimiyetini artırmak için gerekli parayı temin etmenin yollarını ararken daha **amaçsal-rasyonel** hâle gelir.

Not: Ekonomide belirli bir rasyonelleşme düzeyine ulaşıldığında, hukuk aracılığıyla düzenlenen ve amaçsal rasyonelitenin (kârın) yönlendirdiği organizasyonlar egemen konuma gelmeye başlar.

2- Soru: “İnsanlık, bürokrasinin ve rasyonel-yasal otoritenin “**çelik kafesi**” içinde kısılıp kalacaktır.” Değişimi hangisine aittir?

2- Cevap: **Weber**

3- Soru: Weber uzunca bir süre “bir olgu olarak din” ile ilgilenmiş ve özellikle de dinin, egemenlik sistemlerini meşrulaştıracak biçimde nasıl işlediğini anlamaya çalışmıştır. Ancak bir sosyolog olarak dinle ilgilenmesinin bir başka nedeni daha vardır. Bu neden hangisidir?

3- Cevap: **Kapitalizmin ortaya çıkışını anlamak**

10.2. Weber'in Din Araştırmaları

4- Soru: Weber'in en önemli araştırması hangisidir?

4- Cevap: **Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhunu**

Not: 1904 ve 1905'te iki kısım hâlinde yayımlanan bu eser, onun İngilizceye çevrilmiş ilk çalışmalarından biri ve daha önemlisi, **geç dönem metodolojik yöneliminin ilk uygulamasıdır.**

5- Soru: Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhunu yazarken Weber'in birbiriyle ilişkili hangi üç amacı olduğu söylenebilir?

5- Cevap:

Birinci amaç: Yüzyıl başında yaygın Marksist analiz biçimlerini çürütmeye çalışır.

İkinci amaç: Kapitalist kültürün Batı'da nasıl ortaya çıktığını ve bu sürecin modern kapitalist ekonomilerin gelişimi açısından önemini açıklamak ister. Bu açıdan, onun çalışması sadece amaçsal ve değer rasyonalitenin egemenliğindeki modern dünyanın nasıl oluştuğu konusunda bir açıklama değil, aynı zamanda nesnel bir sosyolojinin tarihsel konuları ele alabileceğini gösterme girişimidir.

Üçüncü amaç: Kültürel değerlerin toplumsal eylemi, esasen insanların ilgilerini belirli doğrultulara yönlendirerek belirlediğini göstermek ister.

6- Soru: Weber bu muhteşem mantıksal deney döneminde, sadece Batı'da modern kapitalizmin doğuşuyla ilgili olayların nasıl -tesadüfen- bir araya gelip örtüştüklerini değil aynı zamanda dünyanın diğer kesimlerinde (örneğin Çin ve Hindistan) kapitalizmin niçin gelişmediğini ve buralardaki bilimsel, sanatsal ve ekonomik gelişmelerin niçin Batı'da görülen rasyonelleşme çizgisine girmediğini de mantıksal olarak açıklamaya çalışır. Nitekim Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhunu iki aşamalı bir deneyin ilk kısmıdır. Weber'in mantıksal deneyinin ikinci kısmını hangi isimli kitaplar dizisi oluşturur?

6- Cevap:

- ✓ **Çin'deki Dinler (1913)**
- ✓ **Hindistan'daki Dinler (1916-1917)**
- ✓ **Antik Yahudilik (1917)**

10.2.1. Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhunu

7- Soru: Weber, Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhunu'na 19. yüzyıl sonundaki hangi yaygın tespitle başlar?

7- Cevap: **Farklı dinsel topluluklardan oluşan ülkelerin mesleki istatistikleri, daha üst sosyo-ekonomik konumlardakilerin büyük bir kısmının Protestan olduğunu göstermektedir.**

8- Soru: Weber'in, "Bu ilişkinin mevcudiyetini sürdürdüğü yeni bir şey değildir. Buradaki görevimiz bu ilişkiyi açıklamaktır." sözleri hangisiyle ilişkilidir?

8- Cevap: **Protestanlık ve kapitalizm**

Not: Weber'e göre bu ilişki özellikle "**kapitalizm serbestçe işlediğinde**" geçerli görünür. Bu olgular Weber'den önce ekonomi, edebiyat ve tarih alanlarında birçok araştırmacı tarafından yorumlanmıştır ve Weber onlardan bazı alıntılar yapar.

9- Soru: Weber açısından "Kapitalist ruh" terimi ne demektir?

9- Cevap: "**Kapitalist ruh**" terimi, onun diğer çoğu temel kavramı gibi, tarihsel süreçleri anlama aracı olarak gerçek dünyanın bazı yanlarını kavramsal olarak vurgulayan bir tarihsel ideal tiptir.

Not: Terimle ne kastettiğini çok açık bir biçimde ifade etmese bile (bu eksiklik Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu üzerine süregelen muazzam tartışmanın temel noktalarından biridir) Weber'in kapitalist ruh kavramı aşağıdaki unsurları içerir görünmektedir:

İlk olarak: Bu zihniyete göre çalışmanın kendisi, bir amaç olarak değerlidir. Weber, kişinin bir iş (veya meslek) içindeki görevinin, kapitalist kültürün toplumsal ahlakının en karakteristik özelliği olmasından ve bir anlamda onun ana temelini oluşturmasından büyülenir.

İkinci olarak: Ticaret ve kazanç sadece mesleki başarının kanıtları olarak değil, kişisel erdemın göstergeleri olarak da görülür. Weber'in sözleriyle ifade etmek gerekirse, modern ekonomik düzende para kazanmak, yasal olduğu sürece, işteki erdem ve becerikliliğin bir göstergesi olarak görülür.

Üçüncü olarak: Aklın rehberliğinde metotlu olarak düzenlenen bir hayat, sadece uzun vadeli bir amacın yani ekonomik başarının aracı olarak değil, aynı zamanda doğası gereği uygun ve hatta haklı bir varoluşsal durum olarak değerlidir.

Dördüncü olarak: Ekonomik başarıya yönelik dürüst girişimler gelecekteki doyum lehine doğrudan mutluluk ve hazdan vazgeçilmesi gerektiği inancının cisimleşmeleridir. Weber'in belirttiği gibi bu ahlakın en üst ilkesi olan -ve hayatın tüm hazlarından kesin olarak uzak durmayı gerektiren - daha fazla para kazanma güdüsü, öncelikle mutlulukçu bir karışımdan ve hazcılıktan- yoksundur. Özetle bu değerler (çalışmanın erdemi, kişisel dürüstlük olarak başarı, kişinin kendine aklı rehber alması ve doyumunu ertelemesi) Batı'daki en önemli kültürel değerleri yansıtır, çünkü onlar bu toplumlardaki herkes tarafından paylaşılan uygun davranışsal algıları oluştururlar.

10- Soru: Weber geleneksel girişimciler aristokrasisiniolarak adlandırır?

10- Cevap: **Serüvenci kapitalistler**

Not: Bunlar, uzun mesafeli ticarete (örneğin baharat veya ipeğe) yatırım yapan, geçimlerini sürdürmeye veya hükümet görevlilerini (örneğin vergi memurlarını) satın almaya yetecek kadar kazanabilen, belirli ölçüde devlet gelirinin kaymağını yiyen kişilerdir.

Not: Kuşkusuz bazı bireyler bu koşullarda para kazanmaya çalışmışlardır. Weber'in sözleriyle "**Çin, Hindistan, Babil, klâsik dünya ve Orta Çağ'da da kapitalizm vardı**". Ancak idealin, basitçe

“alışılğelen hayat tarzını sürdürürken” fazla zaman harcamadan yeterince para kazanmak olduğu toplumlar “geleneksel kapitalizm”i temsil eder.

11- Soru: Weber, Genel Ekonomi Tarihi eserinde, kapitalist ekonomilerin gelişimine bir başka yerde değil de Batı Avrupa’da yol açan temel tarihsel faktörleri ne şekilde sıralar?

11- Cevap:

- ✓ Kas gücünün yerini yeni enerji biçimlerinin aldığı sanayileşme süreci,
- ✓ Ücret karşılığı veya karın tokluğuna çalışmak zorunda olan özgür ücretli emeğin ortaya çıkışı,
- ✓ Sistematik hesaplama yöntemlerinin artan kullanımı,
- ✓ Dinsel kısıtlamalar tarafından engellenmeyen bir serbest piyasanın oluşması,
- ✓ Güvenilir bir hukuk sisteminin kademeli olarak yerleşmesi ve meşruiyet kazanması,
- ✓ Ekonomik hayatın hisse senetleri ve diğer değerli kâğıtların kullanılmasıyla giderek ticarileşmesi,
- ✓ Kapitalist ruhun oluşması.

Not: Weber’e göre bütün bu tarihsel değişimlerin bir araya gelmesi Batı’ya özgü bir durumdur ve sonuncu faktör (kapitalist ruhun oluşması) en belirleyici olandır.

Not: Weber Pietizm, Metodizm ve Baptizm hakkında kısa tartışmalar yapar ancak esasen Kalvenciliğe odaklanır. Onun stratejisi, Kalvenci öğretileri farklı teologlardan kapsamlı alıntılarla betimlemek, ardından bu öğretilerin, yaşantılarını onlara göre düzenleyen insanlar üzerindeki psikolojik etkilerini ortaya koymak ve son olarak özel (ve tarihsel olarak yeni) laik değerler ve hayat tarzlarıyla nasıl sonuçlandıklarını göstermektir.

12- Soru: Weber, geniş alıntılar yaptığı 1647 tarihli **Westminster İnanç Bildirisi** gibi **Kalvenci metinler** üzerine bir analize dayanarak Kalvenci öğretinin temel ilkelerinin onları kabul edenler açısından hangi dört sonuca sahip olduğunu belirtir?

12- Cevap:

İlk olarak: Kalvenci kader inancına göre Tanrı insanları iki gruba ayırmıştır: **seçilmişler ve lanetlenmişler**. Tüm bireylerin temel bir problemi bunlardan hangisinde yer aldıklarını belirlemektir.

İkinci olarak: İnsanlar seçilmiş olup olmadıklarını kesin olarak bilemeyecekleri için, kaçınılmaz olarak daha büyük bir iç yalnızlık ve soyutlanmışlık duygusu yaşayacaklardır.

Üçüncü olarak: Kişinin görelî inayet hâlinde bir değişiklik imkânsız görünse de insanlar ister istemez seçilenler arasında olduklarını gösteren işaretleri araştıracaklardır.

Kalvenciler genelde kanıt olarak iki ipucuna başvurulabileceğine inanırlar:

- ✓ **İnanç**, zira herkes kendini seçilmiş olarak görmek ve şeytanın ayartmaları gibi tüm kuşkuyla mücadele etmek zorundadır ve
- ✓ **Yoğun dünyevi faaliyet**, zira bu sayede dinsel kuşku ortadan kaldırmak için gerekli kendine güven sağlanabilecektir.

Dördüncü olarak: Bütün müminlerin akıldışı duygular, batıl inançlar veya bedensel arzular tarafından engellenmeyen metotlu ve çileci bir yaşantıya yönelmeleri beklenir. Weber’in ifadesiyle iyi bir Kalvencinin “davranışındaki inayet hâline metotlu olarak uyması ve böylece çilecilikle ona nüfuz etmesi” beklenir.

Not: Sonuç, her bireyin “tüm hayatını Tanrı iradesine uygun biçimde rasyonel bir plan” a adamasıdır. Sonuncu öğretinin önemi, Kalvenci cemaatlerin dünyevi çileciliklerinin inzivayla ve (Weber’in ifadesiyle) diğer dinsel erdemlerle sınırlı olmaması, aksine gündelik meslekleri veya işlerinde sürdürdükleri her şeyi içermesidir.

13- Soru: Weber, Protestan mezheplerin teşvik ettiği dünyevi çilecilik ile kapitalist ruhun oluşumu arasındaki ilişkiyi göstermek için hangilerine odaklanır?

13- Cevap: **Püriten papazların gündelik hayatla ilgili yol gösterici yazılarına**

14- Soru: Weber'in analizine göre, Püriten cemaatlerin birbiriyle ilişkili hangi üç hükümün etkisinde oldukları görülür?

14- Cevap:

Bu buyruklardan ilkinde göre: Tanrı bir işte emeğin rasyonel kullanımını emreder.

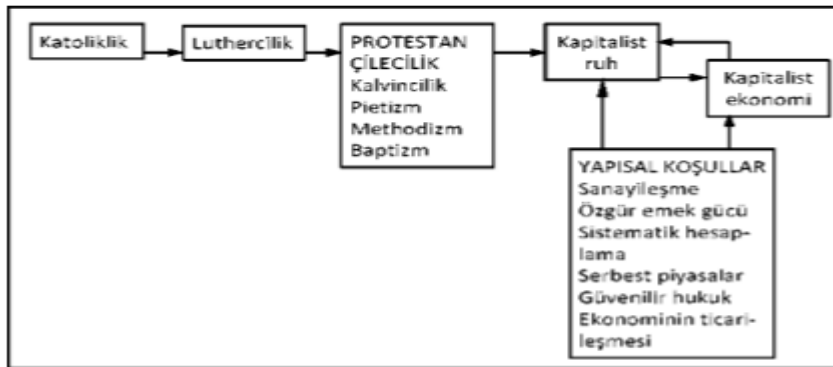
Not: Weber'in işaret ettiği gibi, Püriten inanç "sürekli olarak tekrarlanan, çoğu kez tutkulu, sıkı ve sürekli bedensel veya zihinsel çalışmayı telkin" eder. Bu bakış açısından hiçbir gevşeklik, çalışmaktan kaçış söz konusu olamaz, zira çalışmak bir çileci erdem deneyimidir ve bir işte rasyonel, metotlu davranış Tanrı'nın inayetinin göstergesi olarak alınır. Bu yüzden, Püriten açısından "zamanı boşa harcamak günahların ilki ve en büyüğüdür", çünkü "boşa geçen her saat Tanrı'nın takdirini kazanmak için çalışma süresinden bir kayıptır". Weber'e göre bu hüküm, modern iş bölümünü ahlaken meşrulaştırmakla kalmaz, aynı zamanda dünyevi çileciliğin metodolojik doğasını en iyi biçimde sergileyen bu gösterişsiz, orta sınıf bireyler için en üst mükafatı da içerir. Ayrıca, bu tabakanın üyeleri, yoğun ekonomik, toplumsal ve siyasal bir güce sahip oldukları için Püriten inançların temel taşıyıcılarıdır.

İkinci emir: Toplumsal hayatın açık dinsel değere sahip olmayan yanlarını yasaklar.

Not: Nitekim Püriten papazların bakış açısından, din dışı edebiyat, tiyatro ve neredeyse diğer tüm boş zaman faaliyetleri önemsiz ayrıntılardır ve hatta batıldır. İnsanlar ilgilerini gündelik hayatı etkisi altına alan pratik problemlere yönelttikleri ve onları rasyonel yollarla çözmeye çalıştıkları için kendi cemaatlerinin üyelerine sıra dışı bir hayat yaklaşımı aşılamaya çalışırlar.

Üçüncü rehber ilkeye göre: İnsanlar sahip oldukları şeyleri Tanrı'nın takdirini kazanmaya götüren toplumsal açıdan faydalı amaçlar için kullanmakla yükümlüdür.

Not: Bu yüzden, zenginliğin başlı başına bir amaç hâline gelmesi günah olarak görülür, zira böyle bir amaç zevke, aylıklığa ve 'bedensel ayartmalar'a yöneltecektir. Bu bakış açısından Tanrı'nın inayetiyle ve sıkı çalışarak zengin olanlar, onu sorumluluk içinde kullanmakla yükümlüdürler.

Kapitalizmin Oluşumu Üzerine Weber'in Nedensel Tezi

Not: Weber'e göre, sermaye birikimi ve modern burjuvazinin gelişmesi genelde belirli düzeyde insani zaafllara yol açsa da sıkı çalışmayı, sınırlı haz ve tüketimi, paranın pratik amaçlı kullanımını emreden

değerlere sahip tüm topluluklarda kaçınılmaz bir sonuçtur. Modern kapitalizmin ortaya çıkış nedeni budur.

10.2.2. Weber'e göre Din-Kapitalizm İlişkisi

15- Soru: Weber, Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu'nun yayımlanmasından sonraki yıllarda, ekonomik bir sistem olarak kapitalizmin dünyanın bir başka yerinde ortaya çıkma ihtimalinin niçin düşük olduğunu göstermek üzere dinsel inançlar ve toplumsal yapı arasındaki ilişkiyi analiz etmeye devam etmiştir. Weber'in bu konudaki en önemli çalışmaları birkaç yıl önce başladığı mantıksal deneyin devamı olanüzerine araştırmalarıdır?

15- Cevap: **Çin ve Hindistan'daki dinler**

16- Soru: Weber açısından Batı'da kapitalizmin ortaya çıktığı dönemde Doğu'da (Çin'de) da benzer bir gelişmeye yol açabilecek hangi faktörler mevcuttu?

16- Cevap:

İlk olarak: Büyük bir iç ve dış ticaret vardı.

İkinci olarak: Ülke çapında (1200 yıldan fazla bir süredir) eleme sınavlarının mevcudiyeti ve sürmesi nedeniyle statü kazanma sürecinde alışılmadık ölçüde bir fırsat eşitliği vardı.

Üçüncü olarak: Toplum genel olarak istikrarlı ve sakindi (Weber bu noktada durağanlığı ve ataleti vurgulayan "değişmeyen Çin" mitini büyük ölçüde benimser).

Dördüncü olarak: Çin'de birçok büyük kent merkezi vardı ve coğrafi hareketlilik nispeten yaygındı.

Beşinci olarak: Ekonomik faaliyetler üzerindeki resmi kısıtlamalar nispeten sınırlıydı.

Son olarak: Çin'deki bazı teknolojik gelişmeler aynı dönemin Avrupa'sına göre daha ileriydi (barutun kullanılması, astronomi bilgisi, kitap basımı vb.).

Not: Weber'in işaret ettiği gibi, tüm bu yapısal faktörler Çin'de bir modern kapitalizm biçiminin gelişmesine yardımcı olabilirdi.

17- Soru: Weber açısından Çin'in toplumsal yapısı, dünyanın bu kesiminde bir kapitalizm biçiminin gelişmesini engelleyen hangi karakteristikler sergilemekteydi?

17- Cevap:

İlk olarak: Aslında bol miktarda kıymetli metale, özellikle gümüşe sahip olsa bile Çin'de asla uygun bir para sistemi gelişmemişti.

İkinci olarak: Çin İmparatorluğu'nun erken birliği ve merkezîleşmesi yüzünden kentler asla özerk siyasal birimler hâline gelememişti. Sonuç olarak yerel kapitalist girişimlerin gelişmesi engellendi.

Üçüncü olarak: Çin toplumu hukuki/yasal prosedürlerden ziyade özcü bir ahlak yasasının hâkimiyeti altındaydı. Bundan dolayı hukuki yargılar, ortak standartları eşit olarak uygulamaktan ziyade, tarafların belirli niteliklerine ve kutsal sayılan geleneklere dayanmaktaydı.

Son olarak: Çin bürokrasisi teknik eğitim görmüş uzmanlardan değil klasik eğitim almış kişilerden oluşmaktaydı.

Not: Weber'e göre, bir ekonomik sistem olarak kapitalizmin Çin'de veya Hindistan'da ortaya çıkma ihtimali oldukça düşüktür, zira "kapitalist ruh"la uyuşabilecek hiçbir dinsel inanç kalıbına rastlanmaz

18- Soru: Önceki yüzyılda Çin'de egemen sınıfların, bürokratların dini hangisidir?

18- Cevap: **Konfüçyüsçülük**

Not: Weber'e göre **Konfüçyüsçülük günah anlayışının değil, sadece eksik eğitimden kaynaklanan hatalar düşüncesinin hâkim olduğu bir dindir.** Ayrıca, **Konfüçyüsçülükte metafizik yoktur; dolayısıyla dünyanın kökenine dair bir sorgulama olmadığı gibi öte-dünya inancı da bulunmaz.** Bu nedenle kutsal ve laik hukuk arasında bir gerilim söz konusu değildir. Weber'e göre **Konfüçyüsçülük, bu dünyadaki olaylarla ilgilenen, ancak özellikle bireyselci vurguya sahip rasyonel bir dindir.** İyi Konfüçyüsçüler - eğitimli kişiler olarak yetişmelerinden ve diğerleriyle (özellikle ebeveynleriyle) din temelli ilişkilerinden de görüleceği üzere- toplumun durumuyla kendi âdetlerinden daha az ilgilenirler. Weber'in sözleriyle eğitimli bir Çinli **"tüm etkinliklerini, bedensel ve diğer hareketlerini nezaket içinde, statü âdetlerine ve âdetlerin emirlerine uygun olarak zarif bir biçimde kontrol altında tutar."** Konfüçyüsçü biri, kurtuluşu öte-dünyada aramaktan ziyade, bu dünyayı bir veri olarak kabul eder ve ona sadece ihtiyatlı bir arzu duyar.

Weber bu analizi neticesinde, **Konfüçyüsçülüğün Doğulu bir kapitalist kültüre yol açma ihtimalinin olmadığını öne sürer.** Dört yıl sonra **"Hindistan'daki Dinler"** adlı çalışmasında Hinduizm hakkında da benzer bir tez ileri sürer.

10.3. Weber'in Sosyal Sistem Anlayışı

19- Soru: Weber tüm çalışmalarında, en azından üstü örtülü olarak, toplumu analitik olarak üç boyutlu bir sistem olarak tasavvur der. Bu boyutlar hangileridir?

19- Cevap:

- ✓ **Kültürel değerler ve inançlar**
- ✓ **Toplumsal yapı (toplumsal eylem kalıpları)**
- ✓ **Aktörlerin psikolojik yönelimleri**

Not: Sonuç, Püriten dinsel inançların sekülerleşmesi ve neticede Weber'in kapitalist ruh adını verdiği şeye dönüşmesidir. Bu yüzden, Weber'in analizinden günümüzde toplumsal düzenin temel özellikleri olarak kabul edilen genel bir dizi faktörü (**kültür, toplumsal yapı ve psikolojik yönelimler**) çıkartmak mümkündür.

Georg Simmel: Düşüncesinin Kaynakları ve Bağlamı
XI. Hafta Soruları
22 Soru

11.1. Entelektüel Biyografisi

11.1.1. Marjinal Bir Akademisyen

1- Soru: Simmel ile ilgili temel bilgiler hangileridir?

1- Cevap: **1858'de Berlin'de dünyaya gelmiştir. Babası gibi Yahudi kökenli olan annesi ise Protestan'dı. Anne ve babasının din değiştirmiş ve kendisinin de çocukluğunda Protestan olarak vaftiz edilmiş olmasına rağmen toplumsal kökeni (Yahudilik) hayatı boyunca Simmel'in yakasını bırakmaz. Annesiyle ise hayatı boyunca duygusal açıdan mesafeli bir ilişkisi olmuştur. Simmel genel olarak ailesiyle hiçbir zaman güçlü bir bağ kur(a)mamıştır.**

Not: Simmel'in çalışmaları, -kökenleri itibariyle- sadece ailesinin marjinal konumundan değil, bizzat kendisinin **-özellikle Alman akademisi içindeki-** marjinal konumundan da büyük ölçüde etkilenmiştir.

Bu konumu Simmel'e farklılaşmış toplumsal ilişkilerde bireyin durumu üzerine parlak analizler yapma imkânı sağlamıştır.

Not: Simmel, modern toplumu baskı ve yabancılaşmayı vurgulayan Marx'ın, anomi ve bencillik konusunda büyük kaygıları olan Durkheim'in ve bireyleri "çelik kafes" konusunda uyaran Weber'in kasvetli terimleri içinde kavramlaştırmaz.

11.1.2. Simmel'in Entelektüel Kariyeri

Simmel'in mezun olduğu yıllarda Almanya, bir bütün olarak sanayileşmekteydi ve Simmel'in yetişkinlik döneminde Almanya, İngiltere ve Fransa'yı üretkenlikte geçmiş, sadece ABD'nin gerisinde kalmıştı.

Ancak bu hızlı sanayileşme kritik bir ayrışmayı da beraberinde getirmişti: **Burjuvazi hızlı bir ekonomik gelişme sağlamasına rağmen eski feodal seçkinlerin gücünü ele geçirmeyi başaramadı.** Eski ve yeni arasındaki bu gerilim, I. Dünya Savaşı'na götüren ve nihayetinde Nazizm'in ortaya çıkış koşullarını hazırlayan yıkıcı politikalar üretmişti.

İşte bu koşullar altında, özellikle I. Dünya Savaşı arifesinde, entelektüel bir hayat yeşerdi. Fakat bu gelişen düşünce ortamında bile özgürlükler ile otoriter kısıtlamalar arasında bir gerilim mevcuttu. Üniversite sistemi başarılıydı, ancak akademisyenlerin **-kapitalist burjuvazi ve yarı feodal sistem arasında bir gerilimin yaşandığı bir toplumsal ortamda-** akademik özgürlükler ile konformizm arasında bir seçim yapmaları gerekmektedir.

Çoğu düşünür bu sistem içinde önemli çalışmalar üretti. Ancak, birçok bilim adamının, özellikle Yahudilerin akademik sisteme tam olarak entegre olmaları engellenmekte, bunların pek çoğu -en iyi ihtimalle- merkez dışına yani taşraya itilmekteydi. **Sadece Yahudiler değil statükoya zarar verebilecek siyasal eğilimlere sahip olan herkes bu kadere paylaşıyordu.**

Simmel de bu durumdan etkilenerek dışarıdan/özel hocalık (Privatdozent) yapmaya ve ücretsiz dersler vermeye başladı.

Simmel muhtemelen Yahudi olması nedeniyle engellemelerle karşılaşmıştı. Ancak 1885'teki marjinal konumunu sürdürme ve Berlin'de kalma kararı kısmen parlak sonuçlar verdi. Akademik ve bilim dışı alandan çok fazla izleyici çeken popüler bir hoca hâline geldi. Sosyoloji ve sosyal psikolojiden mantık, felsefe ve etiğe kadar geniş bir alanda dersler verdi. Ancak, bu popüler başarı akademik dünya içinde bir çekişmeye yol açar: Yahudilere karşı örtük bir dışlama tavrına ek olarak Simmel'e karşı disiplinler arasında bir hoşgörüsüzlük ve haset duygusu da gelişti. Ayrıca onun hayat tarzı akademiye birçok bakımdan rahatsız etmekteydi. **Örneğin Simmel çalışmalarını dipnotlar kullanarak ve bilimsel alıntılar yaparak ayrıntılı biçimde yazmadı; bir konuyu derinlemesine ele almadan konudan konuya atlamaktaydı, bunun istisnası Para Felsefesi adlı parlak çalışmasıdır.**

Simmel, geniş bir aydınlar ve sanatçılar topluluğu arasındaki popülerliğine ek olarak birçok akademik başarı da elde etti. Weber ve Tönnies ile birlikte Alman Sosyoloji Derneği'nin kurucuları arasında yer aldı ve çalışmaları ilk kuşak sosyologlar tarafından dikkatle okundu ve saygı gördü.

Ancak, **çok iyi tanınan bir bilgin ve aydın olması Simmel'in gerçek bir akademik konuma kavuşabilmesi için yeterli olmadı.** Simmel, Weber gibi dostlarının tam gün bir akademik kadro bulma çabalarına rağmen 15 yıl özel hoca olarak kaldı ve üniversitede dışarıdan dersler verdi. 1901'de ücret ödenmemek kaydıyla kabul edildiği Berlin Üniversitesi'nde Simmel'e yardımcı profesörlük statüsü verildi. Aslında bu atama artık dünya çapında ün kazanan, altı kitabı ve İngilizce, Fransızca, İtalyanca ve Rusçaya çevrilmiş düzinelerce makalesi bulunan Simmel'e bir hakaretti.

Simmel nihayetinde 1914'te, Fransa-Almanya sınırındaki Strasbourg'da düzenli akademik bir kadro alabildi. Profesörlük kadrosuna 56 yaşında, 10 yıl gecikmeli olarak atanmıştı. **Strasbourg'daki kariyeriyle ilgili engellemeler I. Dünya Savaşı patladığında doruğa çıktı. Bu sınır üniversitesindeki meslek hayatı savaş süresince askıya alındı ve böylece ders verme fırsatı engellenmiş oldu.** Önde gelen bir üniversitede kürsü edinme yönündeki son çabaları 1915'te Heidelberg Üniversitesi'nde başarısızlıkla sonuçlandı; Simmel savaşın bitmesinden kısa bir süre önce 1918'de kanserden öldü.

Simmel daha hayattayken dünya çapında bir üne kavuşmuştu ancak hep bir marjinal olarak kaldı. Simmel'in marjinalliği, onun bilimsel tarz ve yaklaşımının gelişiminde şüphesiz belirleyici olmuştur. Sonuçta Simmel, bir konudan diğerine -çoğu kez ilişkisiz bir şekilde- sıçramış ve ele aldığı hususları son derece sofistike bir biçimde analiz etmeye yönelmiştir.

Simmel'in sosyolojisinde iki önemli tema yer alır. İlk olarak, sosyolojinin bu erken dönemindeki bütün sosyal teorisyenler gibi farklılaşma süreci ve bu sürecin birey üzerindeki etkileriyle ilgilenir. İkinci olarak onun çalışmasında belirli ampirik konuların özü ve biçimi metodolojik bir bütünlük içinde ortaya konulmaya çalışılır.

11.2. Simmel'in Düşüncesi Üzerindeki Entelektüel Etkiler

11.2.1. Simmel ve Weber

2- Soru: Simmel ve Weber arasındaki entelektüel fark nedir?

2- Cevap:

Weber: Hukuk ve ekonomi eğitimi gören Weber Methodenstreit (Almanya'daki metodoloji tartışması)'a karşı tepkisini ortaya koymak zorunda kalmıştır. Weber soyut yasalar geliştirmekten uzak duran özel bir sosyoloji oluşturmak için Dilthey ve Rickert'in çalışmalarından yararlanır çünkü o, bu tür teorik ifadelerin ilgilendiği tarihsel olguların anlamını ortaya çıkartamayacağına inanır.

Simmel: Aksine sosyolog olduğu kadar bir düşünürdür; yayımlanmış çalışmaları filozof Schopenhauer, Nietzsche ve Kant, yazar Goethe ve ressam Rembrandt gibi farklı kişilikler üzerine kitaplar ve makaleleri içerir. O ayrıca ahlak, etik, estetik ve diğer birçok konuyu felsefi bir bakış açısıyla ele alır.

Benzerlik: İkisi de Marksizm'in yüzyılın başındaki ideolojik ve teorik meydan okumasına tepki göstermek gerektiğine inanır.

11.2.2. Spencer, Sosyal Darwinizm ve Simmel

3- Soru: Simmel'in gözlemlendiği temel bir toplumsal değişmeyi anlatan ve modern toplumların geçmiştekilere göre çok daha fazla farklılaşma içinde olduğunu ileri süre ilk sosyolojik incelemesi hangisidir?

3- Cevap: **Toplumsal Farklılaşma**

Not: Spencer gibi Simmel de bu değişimi evrimci terimler içinde ve insani ilerlemenin bir göstergesi olarak değerlendirir. Gerçekte Simmel bu süreci “**dikey gelişme**” olarak niteler.

Not: “Toplumsal Farklılaşma”daki evrimci tartışma, aynı zamanda, genç Simmel'in daha az ilgi çekici bir yanını ortaya koyar: Bu tartışmada sosyal Darwinizmin 19. yüzyıl sonunda revaçta olan ancak daha sorgulanabilir bazı yanlarını benimser. Örneğin, suça eğilimin kalıtsallığını ısrarla vurgular ve hatta zayıf değerlerini gelecek kuşaklara aktaracak zayıfların korunmasına karşı çıkar.

11.2.3. Kant ve Simmel

4- Soru: Simmel açısından Saf Aklın Eleştirisi nedir?

4- Cevap: “**saf aklın**” insanların gündelik ve düzensiz duygulardan bağımsız olarak mevcut potansiyellerinin araştırılmasıdır.

Not: Kant en önemli çalışmasını, 51 yaşında tamamlayabilmiştir. 1781'de Saf Aklın Eleştirisi adıyla yayınlanan bu kitap felsefede bir devrim başlatmıştır.

Not: Kant'ın saf akıl tanımı önemlidir. O, bu terimle bilişsel kapasiteler ve düşünme biçimlerinin duysal-deneylerden bağımsız olarak var olduklarını veya onlardan önce geldiklerini kasteder ve saf aklın zihnin yapısına içkin düşünme olduğu ima edilir. Kant, problemi bu şekilde tanımladıktan sonra, insanların dış dünyaya ilişkin tüm kavramlarının zihin etkinliğinin ürünleri oldukları sonucuna ulaşır.

Not: Önceki düşünürler, örneğin John Locke ve David Hume, maddi fenomenlerin düzenli bir yapıya sahip olduklarını ve insanların dünyadaki nesnelere ve olaylara ilişkin duyularının sadece bu düzeni yansıttığını öne sürerken, Kant'a göre bu iki kabul de doğru değildir. O daha ziyade, **insanların duyularının kaotik yapıda olduğunu ve bu duyuların kendi başlarına düzensiz ve anlamsız sonsuz bir görüşler, kavrayışlar, sesler, kokular ve diğer uyaranlardan başka bir şeyi yansıtmadıklarını öne sürer.** Ona göre zihin bu kaotik duyusal izlenimleri "transendental estetik" adını verdiği bir süreç aracılığıyla anlamlı algılara dönüştürür. **Simmel Kant'ın felsefesinin bu yanını, insan duyularını "onlarda içkin olmayan, aksine aslında bilen zihnin dayattığı verili formlar ve bağlantılardır" sözleriyle özetler.**

5- Soru: Simmel ve Kant arasındaki bağlantı hangisi ile ifade edilir?

5- Cevap: Kant ile Simmel arasındaki bağlantı, en açık biçimde Simmel'in "**Toplum Nasıl Mümkündür?"** başlıklı yazısında ifade edilir.

Not: Simmel'e göre, Kant'ın felsefesinde temel soru "**Doğa nasıl mümkündür?"**, daha doğrusu "**İnsanın doğa (dış dünya) hakkındaki bilgisi nasıl mümkündür?"** sorusudur. Belirttiğimiz gibi, Kant bu soruyu gözlemcilerin, algıladıkları kaotik duyularını kavramsal bilgiye dönüştürmekte kullandıkları belirli apriori kategoriler bulunduğunu belirterek açıklamaya çalışır. Bu bakış açısı, doğadaki elementler belirli bir tarzda kavramlaştırıldığında onların birliklerinin tamamen gözlemciye bağlı olduğu anlamına gelir. Aksine, toplumun birliği hem onun içinde yer alanlar tarafından yaşanır hem de sosyologlar tarafından gözlemlenir. Simmel'in sözleriyle "**toplumun birliği hiçbir gözlemciyi gerektirmez. O doğrudan kendi elementleri (insanlar) tarafından algılanır, zira bu elementler bilinçli ve sentez yapan varlıklardır.**" Nitekim insanlar gündelik yaşantılarını sürdürürken birbirleriyle sayısız ilişkiye -örneğin ekonomik, siyasal, toplumsal, ailevi ilişkilere- girerler ve bu ilişkiler onlara amorf bir birlik hissi, süregelen ve istikrarlı bir toplumsal yapının bir parçası oldukları duygusu kazandırır.

Not: Simmel, sosyolojik teorinin gelişimi açısından etkileri süren farklı bir görüşü benimser. Kant üzerine araştırmasına dayanarak (etkileşim biçimleri olarak adlandırdığı) toplumsal yapıların insanların davranışlarını önceden ve onların özel amaçlarından bağımsız olarak sistematik bir biçimde etkilediğini öne sürer. Bu argümanı, insanların deneyimlerinin araştırma nesnelere olmasından kaynaklanan güçlüklerle rağmen, toplumsal eylemin teorik ilkelerinin ortaya konulabileceğini göstermek için kullanır.

11.2.4. Marx ve Simmel

6- Soru: Marx'la ilgili olarak, Simmel'in sosyolojisinin bir bölümü hangilerini içerir?

6- Cevap: Marx'ın temel çalışması Kapital'in eleştirisinin yanı sıra, onun temel devrimci hedefinin (insanların kendi insani potansiyellerini geliştirecek özgürlüğe ulaştıkları iş birliğine dayalı bir toplum fikrini) reddini.

Not: Kapital bir anlamda, metaların değerinin bu metaları üretmek için gerekli emek gücünden kaynaklandığını gösterme girişimidir. Marx bunu "emek-değer teorisi" olarak adlandırır. Simmel, Para Felsefesi (1900)² adlı kitabında **emek-değer teorisine, insanların maddelere her toplumda nispi arzulanırlıkları ve kıtlıklarına göre değer yüklediklerini vurgulayarak itiraz eder.**

7- Soru: Paranın önemi açısından Simmel ve Marx arasındaki görüş ayrılığını açıklayınız?

7- Cevap:

Marx: Kapital'de, kapitalizmin zorunlu sonuçlarından birinin insanların birbirlerine ve ürettikleri metalara yabancılaşmaları olduğunu göstermeye çalışır. Marx'a göre, bireyler bu konuda, kendilerini hayvanlardan ayıran etkinlikler üzerinde hiçbir kontrole sahip değillerdir.

Simmel: Yabancılaşma problemini, farklılaşmış bir toplumda bazı insanların kaçınılmaz olarak yabancılaşacaklarını kabul ederek ele alır. İnsanlar arasındaki kişisel ve duygusal bağların zayıflamasını, kendi etkinliklerini kontrol edememelerinden daha önemli görür. Simmel, çoğu toplumda bireylerin büyük çoğunluğunun, gündelik yaşantıları üzerinde kontrol gücüne sahip olmadığına inanır.

Not: Simmel, Marx'a karşı ç ikarak paranın yaygın kullanımının mekân olarak birbirinden uzak insanlar arasındaki alışverişi mümkün kıldığını ve böylece birçok farklı toplumsal bağ yaratıp yabancılaşma düzeyini düşürdüğünü öne sürer. Ayrıca, alışverişlerde paranın genel kabulü toplumsal dayanışmayı artırır, zira para toplumun istikrarı ve geleceğine üst düzeyde nispi bir güvenin göstergesidir.

8- Soru: Simmel'in rekabet konusundaki düşünceleri hangileridir?

8- Cevap: **Simmel rekabetin "zehirli, bölücü, yıkıcı etkilere" sahip olabileceğini yadsımaz; daha ziyade, bu engellerin rekabetin olumlu sonuçları ışığında değerlendirilmesi gerektiğini belirtir. Para gibi rekabetin de insanlara ihtiyaçlarını karşılamak için daha fazla özgürlük sağladığını ve bu anlamda, tamamen örgütlü bir toplumda yurttaşların yabancılaşma ihtimalinin daha düşük olduğunu öne sürer.**

9- Soru: Simmel'in komünizm ile ilgili düşünceleri hangi yöndedir?

9- Cevap: Marx'ın devrimci hedefinin (iş birliğine dayalı toplum) modern, sanayileşmiş, büyük ölçüde farklılaşmış sosyal sistemlerde uygulanabilir olmadığını da ima eder. Bu temelde **Simmel Marksist düşünceden esinlenen sosyalist veya komünist deneyimleri reddeder:** Bunlar, rekabetçi bir ortamda kaçınılmaz olarak ortaya çıkan enerji kaybını ve eşitsizlikleri önlemek için insanlar arasında iş birliğine dayalı ilişkileri kurumsallaştıran, güçlendiren girişimlerdir. Ancak, sonuçları olumlu gibi görünse bile bu tür deneyimler sadece **"hareket noktaları, birbirlerini karşılıklı anlamaları ve tamamlamaları için tüm (insanları) organize etmek olan merkezi (siyasal) bir rehberlik sayesinde mümkün olabilir"**. Neticede Simmel, böyle otoriter toplumsal koşullarda yabancılaşmanın sona ermeceğini ifade eder.

11.3. Georg Simmel'in Sosyolojisi

11.3.1. Simmel'in Metodolojisi

10- Soru: Simmel, 1894'te yazdığıbaşlıklı makalesinde, gelişmekte olan sosyoloji disiplini için tek uygun konunun temel ve genel etkileşim biçimleri olduğunu ifade eder?

10- Cevap: **"Sosyolojinin Problemi"**

Not: 1908 tarihli **Sosyoloji: Toplumlaşma Biçimi Üzerine Araştırmalar** adlı kitabının ilk bölümünde, bu konudaki görüşlerini gözden geçirir ve bir kez daha teyit eder. 1918'de kaleme aldığı ve son çalışmalarından biri olan **"Sosyolojinin Temel Problemleri"** başlıklı yazısında görüşlerini son bir kez gözden geçirir ve olgunlaştırır.

11- Soru: Simmel yukarıda adı geçen son çalışmasında ("Sosyolojinin Temel Problemleri") söze hangisiyle başlar?

11- Cevap: **“Sosyoloji bilimini savunacak bir şeyler söylenmek istendiğinde karşılaşılan ilk güçlük, onun bir bilim olduğunun tartışmasız kabul görmemesidir”.**

12- Soru: Simmel, sosyolojiye akademik bir araştırma alanı olarak meşruluk kazandırmak için, kendine özgü ve net bir içeriğe sahip, metodolojik bakımdan belirli bir problem etrafında gelişen yeni bir disipline ihtiyaç olduğunu öne sürer. Onun tartışması hangi üç soru etrafında gelişir?

12- Cevap:

- ✓ **Toplum nedir?**
- ✓ **Sosyoloji toplumu nasıl araştırmalıdır?**
- ✓ **Sosyolojinin problem alanları nelerdir?**

11.3.1.1. Toplum Nedir?

13- Soru: Simmel'e göre toplum nedir?

13- Cevap: **Toplum, “insanlar arasındaki etkileşim” bu insanlar birbirlerini karşılıklı olarak etkileyecek ve gruplar veya diğer toplumsal birimler içinde organize olacak tarzda- yeterince sıklık ve yoğunlukta ortaya çıktığında var olur.**

Not: Nitekim Simmel toplum terimini, daha gevşek bir biçimde ele aldığı herhangi bir toplumsal organizasyon örüntüsünü anlatmak için kullanır. Onun ifadesiyle toplum “sadece” nispeten “kalıcı etkileşimler”i anlatır. **“Daha özelden, toplumdan söz ettiğimizde, devlet ve aile, lonca ve kilise, sosyal sınıflar ve ortak çıkarlara dayalı örgütlenmeler biçiminde cisimleşmiş tanımlanabilir, kalıcı yapılar benzeri etkileşimler aklımıza gelir”.**

14- Soru: Simmel'e göre sosyoloji; hangisi üzerine kuruludur?

14- Cevap: **“insanın, diğer insanlarla etkileşim sırasında yaşadığı koşullar tarafından belirlendiği kabulü”**

Not: Bu yüzden, akademik bir disiplin olarak **“sosyoloji, insanların neler yaşadıklarını ve hangi kurallara göre hareket ettiklerini bireysel mevcudiyetleri bağlamında değil, aksine gruplar oluşturdukları ve bu grupsal varoluşları etkileşim sayesinde belirlendiği sürece araştırır.”**

Not: Simmel bu ifadeyle sosyolojiye kendine has ve açık bir ilgi alanı belirler: **“temel toplumsal etkileşim biçimleri.”**

11.3.1.2. Toplum Nasıl Araştırmalıdır?

15- Soru: Sosyolog, toplum hakkındaki araştırmalarına ne yaparak başlamalıdır?

15- Cevap: **Biçim (form) ve içerik ayrımı**

Not: Geometri, maddi nesnelerin uzaysal formlarını inceler; bu uzaysal formlar aslında açıkça farklı türden maddi içeriklere sahip olsalar da geometrideki soyutlama süreci, incelenen nesnelerin özel içeriklerinin ortak özellikleri veya formlarına vurgu lehine dikkate alınmamasını gerektirir.

Not: Simmel, bu geometrik biçim ve içerik ayrımını, toplum araştırmasına sosyolojinin toplumsal süreçleri içeriklerinden bağımsız olarak nasıl araştırması gerektiğini göstermek için uygular.

16- Soru: Hangisi “bireyler arasındaki, içeriğin toplumsal gerçeklik kazandığı ve şekillendiği etkileşim tarzlarını” anlatır?

16- Cevap: **Etkileşim biçimleri**

17- Soru: Hangisine göre oldukça farklı amaçlara sahip muhtemel toplumsal gruplar, yine de üyelerinin birbirlerine karşı davranışları bakımından özdeş formlar (biçimler) sergileyebilirler?

17- Cevap: **Georg Simmel**

Not: Yöneten-yönetilen ilişkisinde, rekabette, iş bölümünde, partilerin oluşumunda, temsilde, yabancıları dışlamaya yönelik iç dayanışmada, devlette, dinsel toplulukta, bir komplocu grupta, iktisadi bir ilişkide, bir güzel sanatlar okulunda, ailede vs. sayısız benzer özellikler bulunabilir. Bu toplumlaşmaları ortaya çıkartan çıkarlar farklı olsalar bile çıkarların gerçekleştirilme biçimleri özdeş olabilir.

Not: Bu temelden hareketle Simmel, toplumsal etkileşim hakkında “zamandan bağımsız yasalar” geliştirmenin mümkün olduğuna inanır. Sözelimi, rekabet süreci veya diğer çatışma biçimleri farklı zamanlarda ve farklı toplumsal bağlamlarda, örneğin siyasal partiler içinde ve arasında, farklı dinsel gruplar içinde ve arasında, meslekler içinde ve arasında, sanatçılar arasında ve hatta aile üyeleri arasında araştırılabilir.

18- Soru: Simmel'e göre sosyolojinin metodolojik çalışmasındaki en önemli eksiklik nedir?

18- Cevap: **Sosyolojinin kendi özel problem alanlarını tanımlayamaması**

11.3.1.3. Sosyolojinin Problem Alanları Nelerdir?

19- Soru: Simmel “**Sosyolojinin Temel Problemleri**” başlıklı çalışmasında sosyolojinin temel problemlerini oluşturduğunu düşündüğü hangi üç alanı belirlemiştir?

19- Cevap:

Genel Sosyoloji: Simmel'in “genel sosyoloji” diye adlandırdığı alan, etkileşim aracılığıyla makro düzeyde toplumsal olarak biçimlenen tüm tarihsel süreci araştırır. Ancak, tarihsel gelişim süreci farklı biçimlerde yorumlanabilir ve Simmel, sosyolojik yaklaşımı sosyolojik olmayan yaklaşımlardan ayırmak gerektiğinin altını çizer.

Not: Simmel'e göre etkileşimin içeriklerini araştırmak, ancak insanların içinde yer aldıkları toplumsal yapıların genel özellikleri dikkate alındığında geçerli teorik yaklaşımlar sağlayabilir.

Saf/Formel Sosyoloji: Saf veya formel (biçimsel) sosyoloji bizzat genel toplumsal formları araştırmayı gerektirir. Nitekim toplum, bireyler arasındaki etkileşim olarak kavrandığında, bu etkileşimin betimlenmesi kesinlikle ve temel olarak toplum biliminin görevidir. Bu yüzden Simmel'in asıl meselesi, temel toplumsal etkileşim biçimlerini belirlemek ve ortaya koymaktır. Bunu, iki genel ancak oldukça önemli gözlenebilir toplumsal forma odaklanarak gerçekleştirir:

- ✓ **Farklılaşma, çatışma ve alışveriş/mübadele gibi genel toplumsal süreçler ve**
- ✓ **Yapısal rol ilişkileri (örneğin toplumda yabancınn rolü).**

Felsefi Sosyoloji: Diye adlandırılan alan, bir akademik disiplin olarak sosyolojinin gelişiminde felsefi sorunların önemini göstermeye yöneliktir. Ampirik olguların doğası konusundaki modern bilimsel tutum, onun ifadesiyle “**toplum olgusuyla ilgili bir sorunlar yumağı**” yaratır. Bu sorunlar felsefidir ve epistemoloji ve metafizik konularında yoğunlaşır. **Epistemolojik problem sosyal araştırmanın temelini**

oluşturan ana bilişsel kabullerden biriyle ilişkilidir: İnsanın varoluş amacı toplum mudur, yoksa toplum sadece bireysel hedeflerin bir aracı mıdır?

Not: Simmel neticede, yeni bir disiplin olan sosyoloji için tam bir metodolojik temel oluşturamadığını itiraf eder. Bu başarısızlık gerçekte onun temel-genel yapıları ortaya koyamamasından kaynaklanmaktadır.

11.4. Bir Toplumsal Form Olarak Grup İlişkileri Ağı

20- Soru: Toplumsal formlar nedir?

20- Cevap: Toplumsal formlar, insanların amaç veya hedeflerine ulaşmalarını sağlayan etkileşim tarzlarıdır.

21- Soru: Weber'in her toplumda değişme süreçleri yarattığını öne sürdüğü faktör hangisidir?

21- Cevap: Kültürel değerler, eylem kalıpları ve psikolojik yönelimler arasındaki uyumsuzluklarla ilişkili krizler

Not: İnsanların gruplara bağlılıklarının dayandığı temel kadar, ait oldukları grupların sayısını da etkileyen en önemli değerşkenlerden biri, toplumsal farklılaşma düzeyi ya da farklı etkinliklerin veya bu etkinlikleri düzenleyen yapıların miktarıdır.

Örnek: Avcı-toplayıcı bir toplumda neredeyse tüm görevler aile içinde ve aile tarafından gerçekteşirilir: besinlerin toplanması ve üretimi, çocukların eğitimi, yargılama vb. Bu yüzden, farklılaşmamış bir toplumda insanlar çok az role sahiptir. Bu basitlik, insanların toplumsal anlamda birbirine benzemesinden kaynaklanır, zira insanlar homojen bir grup içinde etkileşim ve ilişki kurarlar. Aksine, bir sanayi toplumunda birçok farklı önemli görev vardır. Sosyologların farklılaşma olarak adlandırdığı bu artan karmaşıklık etkileşimi etkiler. İnsanlar hâlâ mallar üretir, çocuklarını eğitir ve yargılar, ancak bunları farklı biçimlerde yaparlar. Bu farklılığın nedeni, insanların ait oldukları grupları “yetenekleri, eğilimleri, etkinliklerinin benzerlikleri” temelinde ve bir ölçüde kontrol edebildikleri diğer faktörlere göre seçebilmeleridir.

11.4.1. Toplumsal Farklılaşmaya Eşlik Eden Yapısal Değerşimler

22- Soru: Simmel, toplumsal farklılaşma sürecinin etkileşim örüntülerinde iki temel değerşiklik yarattığını gözlemler. Bunlar hangileridir?

22- Cevap:

İlk olarak: Grup oluşumunun temel ilkesi, kendi deyimiyle organik kriterden rasyonel kritere doğru kayar. Simmel “organik” terimini bir biyolojik benzetme olarak kullanır: Bir aile veya köy, yapısı/doğası gereği canlı bir organizmalardır. Gruplar “organik” bir yapıya sahip olduklarında, insanların bu gruplara mensubiyeti doğuma dayalı yani bir anlamda doğallıktır. Bu gruplar içindeki bireyler mensup oldukları toplulukla oldukça kuvvetli bir özdeşim içindedirler ve bu nedenle de “birey” değildirler. Daha açık bir ifadeyle, bu topluluklarda insanlar aileleri, köyleri veya cemaatlerinden bağımsız bir kimlik geliştiremezler.

Aksine, “rasyonel” terimi aklın kullanılmasını ve -bilinçli- bir tercihi işaret eder. Nitekim Simmel'in terimi kullandığı anlamda, gruplar “rasyonel” bir temele sahip olduklarında insanlar kendi seçimleriyle onun bir üyesi olurlar.

İkinci olarak: Toplumsal farklılaşma insanların katılabilecekleri grupların miktarında artışa yol açar. Gruplar “organik” bir temele dayandıklarında, insanlar sadece çok az gruba (yani küçük, yakın, birebir/doğrudan ilişkilerin yer aldığı gruplara) ait olabilirler: aile, köy, cemaat vb. Aksine, gruplar

“rasyonel” temele dayandıklarında, insanlar becerileri, karşılıklı çıkarları, paraları ve diğerk ortak yönleri temelinde birçok farklı gruba katılabilirler. Simmel'in tespitiyle modern toplumlardaki genel bir eğilim, insanların birçok gruba katılmaları ve bu tür ilişkilerin bilinçli tercihlere dayanmasıdır. Bu konuda Simmel özetle şu sonuca ulaşır: **Grupların sayısında büyük bir artış olmuş ve ortaya ciddi bir çeşitlilik çıkmıştır. Bireyler, kendilerini, birincil gruplarının diğerk üyelerinden ayıran özel nitelikleri temelinde, oldukça farklı gruplara yönelmeye başlamışlardır.**

11.4.2. Farklılaşmanın Sonuçları

- ✓ Toplumsal farklılaşmanın son derece kapsamlı sonuçları vardır. Simmel'e göre örneğın, grupların oluşumunun temelinde bireysel tercihler yattığında ve insanlar birçok gruba üye olabildiklerinde rol çatışması ihtimali artar, zira farklı gruplara üyelik insanları talepler noktasında rakipler hâline getirir. Simmel'e göre birey, birincil grup içindeki yerleşik konumunu terk ederken birçok grubun 'örtüştüğü' bir noktaya geçer. Sonuçta; çok sayıda gruba mensup olmanın yaratacağı iç ve dış çatışmalar, bireyi psikolojik gerilimlere gark edebilir; hatta şizofreni sınırına getirebilir. Farklılaşmış toplumlarda insanların, birçok yükümlülüğe sahip olması yaygındır: eş, ebeveyn, işveren, kulüp üyesi, öğrenci vb. Bazen bu sorumluluklar bireyi ciddi tercihler yapmak durumunda bırakabilir; örneğın bir işverenin yükümlülükleri aile yükümlülükleriyle çatıştığında, birey bir tercih yapma durumunda kalır. Simmel'e göre, insanlar rakip gruplara karşı yükümlülüklerini genellikle farklı türden etkinliklerini farklı zamanlar ve yerlerde gerçekleştirerek dengelemeye çalışırlar. Yine de çatışan beklentiler psikolojik gerilimlere yol açabilir ve böylece davranışları etkileyebilir.
- ✓ Rol çatışması esas itibarıyla modern toplumlarda giderek artan farklılaşmanın neticesidir.
- ✓ Simmel'in teorisi, toplumsal farklılaşmanın ürettiğı sonuçların daha fazla bireyselliğe yol açtığını ifade eder.
- ✓ Özetlemek gerekirse, ilk olarak rol çatışmasının modern toplumların bir özelliğı olarak ortaya çıktığını belirtmek gerekir. İkinci olarak altı çizilmesi gereken husus, bir topluluk içindeki psikolojik karakteristiklerin (örneğın insanların bireysellik ve empati duyguları) tesadüfen ortaya çıkmadığı; bunların toplumsal yapının yansımaları olduğudur. Son olarak, rol çatışması bireylere bazı yükler getirirse de onları seçim yapmaya zorlar ve böylece yaratıcılığı teşvik eder.

Georg Simmel: Çatışma Sosyolojisi ve Para Felsefesi XII. Hafta Soruları **13 Soru**

12.1. Bir Toplumsal Form Olarak Çatışma

1- Soru: Simmel'e göre çatışma nedir?

1- Cevap: **Çatışma, bireylerin amaçlarına sayısız toplumsal bağlamda (evlilik, iş, oyun, politika, din vs.) ulaşma aracıdır.**

Not: Simmel'e göre, insanlar apriori bir kavga içgüdüsüne sahiptir, yani başkalarına karşı kolayca düşmanlık duygusu geliştirirler.

Not: Ayrıca, çatışma hemen her zaman iş birliğiyle birlikte söz konusu olur. İnsanlar birbirleriyle ne zaman, nerede ve nasıl mücadele edeceklerini düzenleyen normlar üzerinde fikir birliği içindedirler; bu durum evlilik, iş hayatı, oyunlar, savaş ve teolojik tartışmalarda görülebilir.

12.1.1. Grup-İçi Çatışma

2- Soru: Simmel, grup-içi çatışmanın sosyolojik önemi hakkındaki analizini, tespit ettiği hangi üç çatışma biçiminden hareketle geliştirmiştir?

2- Cevap:

- ✓ Karşıt tarafların ortak kişisel niteliklere sahip olduğu çatışmalar
- ✓ karşıt tarafların birbirlerini grubun varlığına tehdit olarak algıladıkları çatışmalar
- ✓ Karşıt tarafların birbirlerini meşru karşıtlar olarak tanıdıkları ve kabul ettikleri çatışmalar

Ortak Kişisel Niteliklere Sahip Olanlar Arasındaki Çatışma

Simmel'e göre, birçok ortak özelliğe sahip insanlar çoğu kez birbirlerine karşı, yabancılara kıyasla daha kötü ve haksız davranışlar sergileyebilirler. Bunun temel nedeni, en hafif bir çatışmada bile çatışmanın önemini abartma konusunda birbirlerine benzemeleridir. **Simmel örnek olarak yakın ilişkilerdeki, sözgelimi evlilikteki çatışmayı verir. Bu örnekte dayanışma, tarafların birçok ortak (veya birbirini tamamlayıcı) özelliğe sahip olmasına dayanır.**

Gruba Bir Tehdit Olarak Çatışma

Çatışma bazen aynı grubun üyesi olan karşıtlar arasında yaşanır. Simmel, bu çatışma tipinin özel bir çatışma biçimi olarak alınması gerektiğini öne sürer, zira bir grup çatışan unsurlara bölündüğünde, uzlaşmaz taraflar birbirlerine sadece çatışmayı üreten somut zeminde değil, bizzat grubun düşmanına nefret temelinde de tepki vereceklerdir. **Simmel'e göre bu uzlaşmazlık yoğundur ve kolayca şiddetlenebilir zira her iki taraf da grubu kendisinin temsil ettiği iddiasındadır ve diğer tarafı ilgili topluluğun amansız bir düşmanı olarak görür.**

Kabul Gören ve Onaylanan Karşıtlar Arasındaki Çatışmalar

3- Soru: Simmel, hangi çatışma biçimini rekabet olarak adlandırır?

3- Cevap: **Grup-içi çatışmalar dahilinde Simmel son olarak, birbirlerini -meşru- karşıtlar olarak gören ve tanıyan (sayan) taraflar arasındaki çatışma biçiminden söz eder. Çatışma doğrudan olduğunda karşıtlar hedeflerine ulaşmak için birbirleriyle mücadele ederler. Simmel bu çatışma biçimini "rekabet" olarak adlandırır.**

Not: Bu çatışma biçimi, yukarıda sözü edilen çatışma biçimlerinden önemli farklılıklar arz eder: Karşıtların aynı hedef için mücadele hakkına sahip oldukları düşünülür; ancak kıyasıya çatışma şiddete başvurmadan sürdürülür. Kişisel uzlaşmazlıklar ve düşmanlık duyguları çoğu kez çatışma dışı tutulur ve taraflar ya aralarında fikir birliğine varırlar ya da çatışmayı düzenleyen normların dayatılmasını kabul ederler.

4- Soru: Doğrudan çatışmanın en saf örnekleri hangileridir?

4- Cevap: **İlkeler temelinde yürütölen uzlaşmaz oyunlar ve çatışmalardır.**

Not: Oyunlarda mücadele, tarafların karşılıklı olarak kabul ettiği norm ve kurallara göre sürdürölür. Benzer şekilde, ilkeler temelinde yürütölen mücadeleler örneğinde, sözgelimi hukuki mücadelelerde, karşıtların temel birliği yine etkileşim temelindedir ve mahkemedeki mücadelede karşıtlar her zaman kabul gören normatif prosedörlere uymak zorundadır.

Not: Simmel özellikle **rekabetin sosyolojik önemini** vurgular, çünkü bu mücadele biçimi çatışmanın nasıl olumlu toplumsal sonuçlara sahip olabileceğini açıkça gösterir. Rekabet dolaylı yoldan, grup içindeki dayanışmanın hayati bir kaynağı olarak işler.

5- Soru: Simmel ailede ve bir ölçüde dinsel gruplarda grup çıkarlarının çoğu kez üyeleri birbiriyle rekabetten kaçınmaya zorladığını kabul eder. Bu yüzden, rekabete izin veren tüm topluluklar onu genellikle benzer biçimlerde düzenlerler. Bu düzenleme hangi iki farklı biçimde olabilir?

5- Cevap:

- ✓ Düzenleyici normların basitçe katılımcılar tarafından ortaklaşa kabul gördüğü bireyler-arası sınırlamalara giderler
- ✓ Yasalar ve diğer normatif ilkelerin rekabetçilere dayatıldığı birey-üstü sınırlamalara başvururlar.

Not: Gerçekte, rekabet çoğu kez normatif düzenlemeyi teşvik eder ve böylece toplumsal bütünleşmenin bir temelini oluşturur.

12.1.2. Gruplar-Arası Çatışma

6- Soru: Simmel'e göre, gruplar arası çatışmanın doğuracağı sonuçlar hangileridir?

6- Cevap:

- ✓ Çatışmaya taraf olan grupların her birinin içinde otoritenin merkezleşme düzeyinin artması;
- ✓ Söz konusu gruplar içinde toplumsal dayanışma düzeyinin artması ve buna paralel olarak sapma ve ihtilâflara karşı hoşgörünün azalması;
- ✓ Benzer muhaliflere sahip gruplar arasında koalisyon ihtimalinin artması.

Çatışma ve merkezleşme

7- Soru: Çatışmaya giren gruplar için hangisi zorunludur?

7- Cevap: “**merkezleşme**”

Not: Simmel'e göre ayrıca, merkeziyetçi bir grubun oluşumu ve devamlılığı çoğu kez “**en iyi şekilde despotizmle sağlanır**” ve **merkeziyetçi ve despotik bir rejimin savaşı devam ettirme ihtimali yüksektir.**

Not: Simmel, son olarak merkezleşmiş grupların genellikle diğer merkezleşmiş gruplarla çatışmaya girmeyi tercih ettiklerini belirtir.

Çatışma, Dayanışma ve Hoşgörüsüzlük

Simmel'e göre, çatışma çoğu kez karşıt gruplar içindeki toplumsal dayanışmayı artırır. Onun sözleriyle grup üyeleri arasındaki ilişkilerin sıklığı ve birliğin güçlenmesi bilinç ve eyleme yansır. Bu durum ona göre, özellikle savaşlar ve diğer şiddetli çatışmalarda söz konusudur. Ayrıca, artan hoşgörüsüzlük de dayanışmanın artmasına eşlik eder, zira uzlaşmaz üyeler barış döneminde çoğu kez gruba zarar vermeden bir arada olabilirlerken, bu imkân savaş sırasında ihtimal dışıdır. Sonuç olarak “**bir tür savaş hâlindeki gruplar**” sapma ve ihtilaflara karşı hoşgörülü değillerdir, zira çoğu kez grubun mevcudiyeti için mücadele ettiklerini düşünür ve üyelerden “**tam sadakat**” beklerler.

Çatışma içindeki gruplar, sapmalar ve ihtilaflara hoşgörüsüzlüklerinin sonucu olarak (uzlaşmaya yanaşanların seslerinin kısılması veya kovulmasıyla) giderek küçülürler.

Çatışma, Koalisyonlar ve Grup Oluşumu

Simmel gruplar arasındaki çatışmanın, belirli koşullarda koalisyonların oluşumuna ve nihayetinde daha önce var olmayan yeni dayanışma gruplarına yol açabileceğini belirtir. Onun sözleriyle “bir çoğulluk içindeki her unsur kendi karşıtına sahip olabilir, ancak bu karşıtlık, tüm unsurlar açısından aynı olduğu için, onların tümünü birleştirir ve bu örnekte onlar, önceden birbirleriyle ilişkili hiçbir şeye sahip olmayabilirler.” Bazen bu tür kombinasyonlar sadece tek bir amaç içindir ve çatışmanın sona ermesiyle müttefiklerin dayanışması azalır. Ancak Simmel'e göre, koalisyonlar savaşa veya başka şiddetli çatışmalara girdiklerinde ve üyeleri uzunca bir süre birbirlerine fazlaca bağımlı hâle geldiklerinde daha bütünleştirici toplumsal ilişkilerin ortaya çıkması muhtemeldir.

12.2. Para Felsefesi

8- Soru: Para Felsefesi nasıl bir çalışmadır?

8- Cevap: Para Felsefesi, paranın soyut bir değer ölçüsü olarak kullanıldığı alışveriş biçimlerine özel vurgu yaparak insanlar arasındaki alışveriş ilişkilerinin toplumsal sonuçlarını araştıran bir çalışmadır.

Not: Simmel'in diğer tüm çalışmaları gibi Para Felsefesi de etkileşim biçimlerinin toplumsal ilişkilerin doğasını nasıl etkilediğini içeriklerinden bağımsız olarak açıklama girişimidir. Simmel bu konuyu ilk kez 1889 başında “Para Psikolojisi” başlıklı makalesinde ele alsa bile bu konudaki düşüncelerini tam olarak Para Felsefesi'nin 1907 tarihli ikinci baskısına kadar ortaya koymamıştır.

12.2.1. Bir Toplumsal Form Olarak Alışveriş

Para Felsefesi adlı eserinde Simmel yine toplumsal bir “form”u ortaya koymaya çabalar. Her etkileşim alışveriş olmasa da alışveriş evrensel bir etkileşim biçimidir. Simmel, toplumsal alışverişini analiz ederken genelde ekonomik alışverişe, özelde parasal alışverişlere odaklanır. Bütün ekonomik alışverişler paranın kullanılmasını gerektirmese de para bir alışveriş aracı olarak zamanla giderek daha fazla kullanılmaya başlanmıştır. Simmel'e göre, bu tarihsel eğilim toplumsal farklılaşma sürecini yansıtır, ancak daha fazlasını içerir çünkü para aynı zamanda farklılaşma sürecinin ardındaki temel sebeptir.

12.2.2. Simmel'in İnsan Doğası üzerine Kabulleri

9- Soru: Simmel Para Felsefesi'nde hangi yaklaşımı benimser?

9- Cevap: İnsanların hedefleri biyolojik dürtülerine ve toplumsal ihtiyaçlarına göre farklılıklar sergilese de her eylem insanın hedeflerine ulaşma girişimlerinde çevresini yönlendirebilme yeteneğini yansıtır. Bireyler bunu yaparken çeşitli ‘araçlar’ kullanırlar, ancak bunlar maddi araçlardan ibaret değildir. Daha ziyade insanlar, amaçlarına ulaşmak için, dil ve para gibi daha kompleks, sembolik araçlar kullanırlar.

Not: Simmel'e göre para, genellik kazandığı için nihai bir toplumsal araçtır: İnsanlar onu hedeflerine ulaşmak ve dolayısıyla çevrelerini düzenlemek için çok farklı biçimlerde kullanabilirler. Bu, paranın başka türlü ilişki içinde olmayacak birçok olay ve insanı potansiyel olarak birbirine bağlayabilmesi demektir. Böylece, paranın kullanılması, dolaylı olarak bireylerin içinde yer alabilecekleri grupların miktarında büyük bir artışı mümkün kılacaktır. Para bu yüzden, toplumsal farklılaşmanın ardındaki temel bir itici güçtür.

Not: İlişkili bir başka kabule göre, insanlar kendi dünyalarını (1) içsel/öznel ve (2) dışsal/ nesnel bir duruma ayırıştırma kapasitesine sahiplerdir. Bu ayırışma sadece dürtüler doğrudan doyurulamadığında - yani çevre, engeller yarattığında- yaşanır.

Not: Değer, bu özne/nesne ayrışmasına bağlı olarak oluşur. Simmel, Marx'ın aksine, bir nesnenin değerinin, onu üretmek için gerekli "emek gücü"nde değil, arzulanma ve ulaşılamama derecesinde - yani kıt ve uzaktaki nesnelere ulaşma çabalarında- yattığını vurgular. Değer, bu yüzden, insanların temel bir kapasitesiyle yani öznel bir dünyayı nesnel bir dünyadan ayırma yeteneğiyle ve nesnelere elde etmedeki nispi güçlkle bağlantılıdır.

Not: Özetle paranın gelişimi, Simmel'e göre insanın temel doğasının bir ifadesi ve uzantısıdır. Para, amaçlı eylemlerde bir tür araçtır; o, insanların özne-nesne ayrımı kapasitelerinde içkin bir değer ifade biçimi ve insanların dünyaya bakışlarında istikrar ve düzen sağlamalarının bir aracıdır. Bu doğuştan eğilimlerin tümü, çoğu insan eyleminin ardındaki itici güçtür ve bu yüzden **alışveriş bir temel etkileşim biçimidir.**

12.2.3. Toplumsal Alışverişte Para

10- Soru: Simmel'e göre toplumsal alışveriş hangilerini gerektirir?

10- Cevap:

- ✓ **Kişinin sahip olmadığı değerli bir nesneyi arzulaması**
- ✓ **Bir başka kişinin bu değerli nesneye sahip olması**
- ✓ **Arzulanan nesneyi elde etmek için karşılığında diğer kişiye bir değer nesnesi sunulması**
- ✓ **Değerli nesnenin sahibinin bu teklifi kabul etmesi**

Not: Simmel'in bu toplumsal alışveriş tasvirine bazı hususların eklenmesi gerekir.

İlk olarak: Değer durumlarla bağlantılıdır ve nihayetinde bireyin dürtüleri ve ihtiyaçlarıyla ilişkilidir. Kuşkusuz, değerli olarak tanımlanan şey tipik olarak kültürel ve toplumsal örüntüler tarafından kuşatılır, ancak bir nesnenin ne kadar değerli olduğu hem kişinin ihtiyaçlarının yoğunluğuna hem de nesnenin kıtlığına bağlı olacaktır.

İkinci olarak: Çoğu alışveriş bir nesneye duyulan ihtiyacın şiddetinin gizlendiği ve bir nesneye ulaşılabilirliğin gerçekte olandan daha kısıtlı gösterilmeye çalışıldığı durumları yönlendirme çabalarını içerir. Bu yüzden, **her alışverişte içkin olarak çoğu kez diğer toplumsal ilişki biçimleri içinde kendini açığa vuran temel bir gerilim, örneğin çatışma potansiyeli mevcuttur.**

Üçüncü olarak: Bir nesneye sahip olmak onun değerini azaltırken, kişinin sahip olmadığı nesnelere değeri artacaktır.

Dördüncü olarak: Alışveriş sadece her iki taraf verilen nesnenin alınandan daha az değerli olduğu duygusu taşıdığında ortaya çıkacaktır. Kısacası insanlar, verdiklerinden daha fazla değer elde ettiklerini düşünmediklerinde alışveriş gerçekleşmeyecektir.

Beşinci olarak: Bireyler kadar kolektif birimler de alışveriş ilişkileri içinde yer alırlar ve bu yüzden yukarıda sıralanan dörtlü sürece tabidirler.

Altıncı olarak: Bir aktörün elindeki kaynaklar daha kolay değiştirilebilir hâle geldikçe -yani birçok alışveriş biçiminde kullanılabildiğinde- aktörün seçenekleri ve gücü artacaktır. Zira bir aktör alışveriş için bir başka mala bağlı olmadığında, elindeki kaynakları kolayca geri çekebildiğinde ve bir başkasıyla kolayca değiştirebildiğinde, bir alışverişini yönlendirmekte önemli bir güce sahip olacaktır.

12.2.4. Paranın Toplumsal Sonuçları

11- Soru: Simmel, paranın toplumsal örüntüler açısından hangi sonuçlara sahip olduğunu araştırırken birbiriyle ilişkili hangi iki sorunun cevabını arar?

11- Cevap:

- ✓ **Paranın bir bütün olarak toplumun yapısı açısından sonuçları**
- ✓ **Paranın bireyler açısından sonuçları**

12.2.5. Para ve Toplumsal Bütün

12- Soru: İlk para biçimleri (örneğin kıymetli metaller ve taşlar) için bir değere sahipken, evrimci eğilim sadece değişim değerlerini ifade eden kâğıt para ve kredi kullanma yönündedir. Kâğıt para ve kredi egemen konuma gelirken toplumsal ilişkiler, en azından hangi biçimlerde, kapsamlı bir değişime uğrar?

12- Cevap:

- ✓ Paranın kullanılması, aktörlerin karşılıklı değerleri daha hızlı hesaplamalarını mümkün kılar. İnsanlar nesnelerin -metallerin ve emeğin- karşılıklı değerlerini belirlemede kullanılacak standartlar üzerinde her seferinde anlaşma ve pazarlık yapmak zorunda kalmazlar. Sonuçta, alışverişlerin hızı çarpıcı bir biçimde artar. İnsanlar daha hızlı toplumsal ilişkiler kurarlar.
- ✓ Para, toplumsal etkileşim ve alışveriş oranını artırdığı için, ayrıca değeri de artırır. Önceden değindiğimiz gibi, Simmel insanların vazgeçebileceklerinden fazlasını alabilecekleri duygusu taşımadıkça alışverişe girmediklerini düşünür. Bu yüzden, değişim oranı arttıkça insanların değer birikimleri artacaktır. İnsanlar, ihtiyaç ve arzularını gerçekleştirebileceklerine daha fazla inanacaklardır.
- ✓ Paranın likit ve yaygın bir kaynak olarak kullanımı toplumsal ilişkilerde daha büyük sürekliliği mümkün kılar. Para toplumsal ilişkilerde, çoğu kez insanların mübadele etmek için sadece gıda ürünleri veya değerli taşlar gibi mallara sahip olmalarında yaşanan boşlukların oluşmasını engeller. Karşılıklı değerler kolayca hesaplanabileceği için, para insanlara neredeyse her şeyi mübadele edebilecekleri seçenekler sunar. Potansiyel olarak tüm bireyler alışverişlere katılabileceği için toplumsal ilişkilerde daha fazla süreklilik vardır.
- ✓ İlişkili bir eğilim içinde, para ayrıca çeşitli toplumsal bağların yaratılmasını mümkün kılar. İnsanlar para sayesinde doğumla katıldıkları gruplardan başka gruplara da girebilir ve böylece, daha sınırlı bir değişim aracının mümkün kıldığından çok daha farklı gruplarla ilişkiler kurarlar.
- ✓ Para, ayrıca, uzak mesafelerdeki insanlar arasında alışverişlerin gelişimine katkıda bulunur. Etkileşim somut nesnelerin değişimini gerektirdiği durumlarda, insanların birbirlerinden ne kadar uzak olabilecekleri ve bir alışverişler dizisine ne kadar aktörün katılabileceği konusunda sınırlılıklar oluşur. Ancak bu sınırlılıklar para sayesinde ortadan kalkar. Uluslar mübadele ilişkisine girebilirler; asla birbirini görmeyen insanlar -sözelimi bir fabrika işçisi ve bu fabrikada üretilen malları tüketenler- bir alışverişler dizisi içinde dolaylı bağlantı içinde olabilirler, zira bir mal veya meta için yapılan ödemenin bir kısmı sonunda işçi ücretlerine dönüşecektir. Dolayısıyla para toplumsal organizasyonun etki alanını büyük ölçüde genişletir ve ilgili organizasyonun yüz yüze ilişkilerin veya takasın ötesine geçmesini mümkün kılar. Parayla giderek daha fazla sayıda insan doğrudan ve dolaylı bağlantılar içine girebilir.
- ✓ **Para ayrıca, bir güveni temsil etmesi anlamında, toplumsal dayanışmayı artırır.** İnsanlar parayla mal veya hizmetleri satın aldıklarında, onun gelecekte bir tarihte başka mal veya hizmetleri satın almak için kullanılabilmesine itimat ederler. Paranın gelecekteki ihtiyaçları karşılayacağına bu üstü örtülü güven insanların topluma inançları ve bağlılıklarını pekiştirir.
- ✓ Aynı mantık çizgisi içinde, para merkezî otoritenin gücünü artırır; zira para kullanımı, toplumsal istikrarı ve merkezi otoritenin paranın güvenilirliğini teminat altına almasını

gerektirir. Paranın istikrarını koruması için alışveriş ilişkilerinde yönetime bel bağlanması, hükümetin gücünü artırır. Ayrıca, para sayesinde merkezî hükümetin halktan vergi alması çok daha kolaylaşır. Sadece mülkiyetin vergilendirilebildiği koşullarda, uzak bir merkezî hükümetin vergi konusundaki etkililiğini kısıtlayan faktörler vardı; çünkü mülkiyet hakkındaki bilgiler eksikti ve mülkiyet, örneğin toprak, merkezî hükümetin gücünü artırmak için kullanılacak değerlere kolayca dönüştürüleliyordu. Örneğin bir hükümetin idari kadrosunu oluşturanların hizmetlerini/emeklerini mülkiyetle satın almak her zaman kolay olmuyordu. Fakat likit bir kaynak olarak vergi-para, etkin merkezî otorite için gerekli mal ve hizmetleri satın almayı pratik bir hâle getiriyordu.

- ✓ Paranın vergilendirilmesiyle yeni bir toplumsal dayanışma temeli gelişir. Parasal vergilendirme sistemine tâbi oldukları için, tüm sosyal tabakalar ve diğer kolektiviteler en azından ortak bir çıkara sahiplerdir: Merkezî hükümetin dayattığı vergilerin kontrolü ve düzenlemesi. Bu ortak çıkar farklı grupları hükümetin vergilendirici güçleri karşısında bir araya getirir.
- ✓ Para kullanımı çoğu kez fiilen tüm etkileşim alanlarına yayılır. Değerleri karşılaştırmanın etkin bir aracı olarak para başka, daha az etkili hesaplama biçimlerinin yerini alır. Ancak, para tüm toplumsal ilişkilere nüfuz etmeye başlarken, kişisel değer alanlarında onun etkisine karşı direnç artar. Parasal işlemlerde 'kişisel unsur'u sürdürme çabaları artar ve parayı kullanmanın uygun olmadığı durumlara ilgili -yeni- normlar yerleşmeye başlar. Örneğin, başlık parası geleneği zamanla ortadan kalkar; nüfuz sağlamak için kişisel ikna (razı etme) yerine paradan yararlanmanın çirkin bir davranış olduğu düşünülür.
- ✓ Etkileşimler, değerleri para olarak ifade edilirken nicelleştirilirler. Sonuç olarak ahlaki kısıtlamalar azalır, zira bazı şeyler kişi sadece para sahibi olduğunda mümkün hâle gelir. Para böylece, Durkheim'in ifadesiyle anomiyi artırır. Para, insanları gelenek ve ahlaki otoritenin kısıtlamalarından kurtarır; bireysel özelemler ve arzuları kısıtlamanın zorlaştığı bir sistem yaratır. Bu yüzden, sapma ve "patoloji" paranın yaygın etkileşim aracı olduğu sistemlerde daha muhtemeldir.

12.2.6. Para ve Birey

13- Soru: Simmel'e göre, paranın bireyler açısından sonuçları hangi şekilde sıralanabilir?

13- Cevap:

- ✓ Bir araç olarak para, belirli faaliyetlerle sınırlı değildir; bu yüzden insanlara oldukça farklı etkinlikleri sürdürme fırsatı sağlar. Bu nedendir ki parayı temel alışveriş aracı olarak kullanan bir toplumdaki bireyler parayı kullanmayan bir toplumdaki bireylerden oldukça fazla seçim özgürlüğüne sahiplerdir.
- ✓ Benzer bir eğilim içinde, para insanlara kendilerini ifade etmeleri için birçok seçenek sunar. Sonuç olarak paranın kendini ifade etmekte kullanılması artık ihtiyaçlarını karşılama kısıtlaması altında olmayan bir nüfus içinde çeşitliliğe yol açar.
- ✓ Ayrıca para kişinin benlik algısı ile kendini-ifade nesnelere arasında bir mesafe yaratır. Parayla nesnelere kolayca elde edilir, bir kenara atılır ve bu yüzden, nesnelere uzun süreli bağlılıklar gelişmez.
- ✓ Para kişinin çok farklı tipte toplumsal ilişki biçimlerine girmesine yardımcı olur. Örneğin kişi, örgütlere üyelik aidatını ödeyerek veya belirli tipte insanlarla ilişkiler kurmayı sağlayan farklı aktivitelere para ödeyerek bu ilişkileri satın alabilir. Bu yüzden, para çok çeşitli toplumsal ilişkileri ve grup üyeliklerini teşvik eder. Ancak aynı zamanda yakın bağlılıklardan uzaklaştırır. Bağlılıkları artırır, ancak aynı zamanda bireylerin etkinliklerini atomlaştırır, onları yalnızlaştırır ve duygusal bağlılıklardan uzaklaştırır. Simmel, bu genel eğilimin özellikle para-

ücretin mümkün kıldığı işbölümü aracılığıyla cisimleştiğini, ancak çoğu kez bireyleri diğerlerine ve işlerine yabancılaştırarak yalnızlaştırdığını düşünür.

- ✓ Para ayrıca, insanları kişisel olarak tanıma gerekliliğini büyük ölçüde ortadan kaldırır; çünkü onlar adına paraları 'konuşmaktadır'. Paranın olmadığı sistemlerde, toplumsal ilişkiler diğerleri hakkındaki mahrem bilgilere bağlı olarak gelişir ve insanlar arasındaki düzenlemeler her bireyin özel karakteristikleri çerçevesinde şekillenir. Ancak, parasal etkileşim arttıkça bireyleri kişisel olarak tanıma ihtiyacı azalır.

George Herbert Mead: Entelektüel Biyografisi ve Düşüncesinin Kaynakları XIII. Hafta Soruları 35 Soru

13.1. Mead'in Entelektüel Biyografisi

1- Soru: Mead ile ilgili temel bilgiler hangileridir?

1- Cevap:

- ✓ George Herbert Mead 1863'te Massachusetts, South Hadley'de dünyaya geldi. Babası oldukça eski bir Püriten çiftçiler ve din adamları soyundan gelen bir papazdı.
- ✓ 1883'te Oberlin'den felsefe diploması aldı, ancak sonraki dört yılı amaçsızca geçirdi. Bir süre dersler veren Mead, çoğunlukla özel öğretmenlik yaptı ve North West'te bir demiryolu yapımında gözetmen olarak çalıştı.
- ✓ 1887'de Harvard'a yazılmaya ve felsefe eğitimini geliştirmeye karar verdi. Charles Darwin'in kitabı, Mead'i babasının etkisinden uzaklaştırdı; ancak daha önemlisi, Darwin'in çalışmasının özü, onun felsefesi ve sosyolojisi üzerinde büyük bir etki yaptı.
- ✓ Adam Smith'i okudu. Bu dönemde Mead **en fazla, doğrudan bağlantılı olduğu William James'in pragmatik felsefesinden etkilendi.**
- ✓ Mead, lisansüstü eğitiminin ikinci yılında Almanya'ya (Leipzig) gitti. Burada, **Wundt'un psikolojik deneyleri ve teorik çalışmaları Mead'in felsefi ilgilerinin sosyal psikolojiye kaymasında etkili oldu.** Mead 1889'da Berlin'e geçti ve burada George Simmel'in derslerine katıldı. Böylece etkileşimin dinamiklerinde statü konumları ve rollerin önemini keşfetti.
- ✓ Mead 1891'de evlendi ve Michigan Üniversitesi'nde felsefe okutmanı olarak göreve başladı. Burada, teorik sentezine kritik önemde kavramlar sağlayan Charles Horton Cooley ve John Dewey'le tanıştı.
- ✓ Mead Chicago'da, Dewey'in karizmasının gölgesinde kaldı. Daha önemlisi, yazma ve yayın konusunda büyük güçlükler yaşadı. Bu nedendir ki **Mead'in çalışmalarının çoğu öğrencilerinin ders notlarından derlenmiştir.**

13.2. Mead'in Düşünsel Sentezi

2- Soru: Mead'in sosyal psikolojideki başarılı teorik sentezi, dönemin hangi dört egemen entelektüel perspektifini bir araya getirir?

2- Cevap:

- ✓ **Faydacılık**
- ✓ **Darvinizm**
- ✓ **Pragmatizm**
- ✓ **Davranışçılık**

13.2.1. Faydacılık

3- Soru: Faydacılara göre insan eylemi nedir?

3- Cevap: **Özgür, açık ve rekabetçi bir piyasada faydaları veya çıkarlarını en üst düzeye çıkarmaya çalışan aktörlerin gerçekleştirdikleri bir şeydir.**

Not: 18. ve 19. yüzyıllarda İngiltere'de, toplumsal düşüncede faydacılık olarak bilinen öğreti egemendi. Mead; **Adam Smith, David Ricardo, John Stuart Mill, Jeremy Bentham** gibi önde gelen düşünürlerin yanı sıra, faydacı olarak sınıflandırılabilen **Thomas Malthus**'u okudu ve faydacı öğretilerin bazı temel fikirlerini benimsedi.

4- Soru: Bu fikir faydacılığın farklı savunucuları tarafından nispeten farklı biçimlerde ifade edilse de Mead bu yaklaşımda kullanışlı vurgular bulur. Bunlar hangileridir?

4- Cevap:

- ✓ **Ödül arayışındaki aktörler**
- ✓ **Rekabetçi bir duruma ayak uydurmaya çalışan aktörler**
- ✓ **Davranışlarında hedef yönelimli ve araçsal aktörler**

Not: Faydacılığın daha sonraki yorumlarında 'haz' ve 'acı' ilkeleri vurgulanır ve bu ilkeler Mead döneminde ortaya çıkan ve onun teorik şemasında önemli bir etkiye sahip davranışçılığın özünü oluşturur.

Not: Faydacılar çoğu kez bireysel çıkar arayışı içindeki aktörleri -çoğu kez aşırı biçimde- vurgulama eğilimindedir. Faydacı bir perspektiften aktörler, ilişkili bütün bilgileri toplamaları, farklı davranış çizgilerini dikkate almaları ve faydaları, çıkarları ve hazlarını en üst düzeye çıkartacak alternatifleri seçmeleri bakımından, rasyonel varlıklardır.

Not: Faydacılık, Mead üzerinde en az etkili olan düşünce sistemidir.

13.2.2. Darwinizm

5- Soru: Mead'in evrim teorisine yönelik düşünceleri hangisidir?

5- Cevap: Mead evrim teorisini insana özgü kapasitelerin ortaya çıkış süreçlerini anlamak için genel bir benzetme olarak kullanır. Mead'e göre **insanlar -ve hayvanlar- belirli bir ortama adapte olmaya ve uyum sağlamaya çalışırlar; bu yüzden, bir organizmanın sergilediği çoğu özellik onun belirli bir çevreye uyum çabalarının ürünüdür.** Bu yüzden, insanların dil, zihin, benlik ve normatif olarak düzenlenmiş toplumsal düzen kapasiteleri, uzak geçmişte, ataları üzerindeki bu özel kapasitelere yönelik seleksiyon baskılarının bir sonucu olarak gelişmiştir.

Not: Ancak Mead bir tür olarak insanın kökenlerinden ziyade, insan yavrusunun sosyal bir yaratıktan sosyal bir varlığa doğru gelişimiyle ilgilenir. Zira ona göre, **bir bebek dünyaya geldiğinde henüz bir insan değildir. İnsani davranış kapasitelerini sadece belirli bir toplumsal ortama uyum çabası içinde kazanır. Bu yüzden, türlerin bir bütün olarak karakteristiklerini "doğal seleksiyon" süreciyle edinmeleri gibi, bir organizma olarak bebek de "insanlığı" bir "seleksiyon" süreciyle geliştirir.**

Not: Mead, Darwinist teoriden, insanların doğasını biçimlendiren temel güç olarak **adaptasyon veya uyum metaforunu** alır.

13.2.3. Pragmatizm

6- Soru: Pragmatizmin tarihsel sürecini açıklayınız?

6- Cevap: Amerikalı bir bilim adamı ve filozof **Peirce** fikirlerini ilk kez 1878'de Popular Science Monthly'de yayımlanan "**Fikirlerimiz Nasıl Bir Açıklık Kazanır?**" başlıklı yazısında ortaya koyar. Ancak **James** 1898'de "**Felsefi Kavramlar ve Pratik Sonuçlar**" dersini verinceye kadar pragmatizm bir

felsefe okulu olarak kabul görmemiştir. Dewey kendi 'araçsalcılığını' geliştirirken pragmatizm 20. yüzyıl başlarında ABD'de bir felsefi tartışma merkezi hâline gelir.

Not: Mead çoğu kez Charles Peirce, William James ve John Dewey gibi pragmatistlerle birlikte sınıflandırılır. Ancak, James ve Dewey'den büyük ölçüde etkilense bile Mead'in teorik şemasının pragmatizme borcu sınırlıdır.

7- Soru: Peirce açısından pragmatizm nedir?

7- Cevap: Peirce pragmatizmin "uygun düşünce" tarafından yönlendirilen "öz denetimli davranış"la ilişkili olduğunu düşünüyordu. Ona göre pragmatizm esasen "bütün insanların ortak bir özelliği olan özdenetimle ilgili deneyimleri araştırır. (...) Pragmatizmin; sembollerin entelektüel amacıyla ilişkili araştırılabileceği şey, düşünceli davranışla ilişkili kavramlardır ve düşünceli davranış özdenetimli bir davranıştır".

Not: Böylece Pierce için pragmatizm, düşünme ve özdenetimde semboller ve göstergelerin kullanılmasının önemini vurgular ve bu görüş daha sonra Mead tarafından benimsenir. James ve Dewey düşünme sürecinin adaptasyon ve uyum süreciyle yakından ilişkili olduğunu vurgulayarak Pierce'in vurgusunu tamamlar.

James: Hakikatin mutlak ve sabit olmadığıının altını çizer. Ona göre, bilimsel kavramlar kadar sokaktaki insanların hakikat anlayışları da sadece insanlara çevrelerine adapte olmalarına ve ayak uydurmalarına yardımcı olabildikleri ölçüde kalıcıdır. Başka deyişle hakikati sadece "pratik sonuçlar" belirler.

Dewey: Benzer biçimde amaçlara ulaşma ve çevreye uyumda düşünmenin önemini vurgular. Düşünme ister gündelik ister bilimsel, hedefler ve amaçlara ulaşmakta kullanılabilecek bir "araç"tır.

8- Soru: Pragmatizm ne zaman ortaya çıkmıştır?

8- Cevap: **Pragmatizm 19. yüzyıldaki bazı bilimsel ve felsefi gelişmeler sonucunda ve onları açıklama girişimi olarak ortaya çıkmıştır.**

İlk olarak: Newtoncu mekaniğin yükseliş, insan düşüncesi ve eylemi dâhil, evrenin bütün tezahürlerinin değişmez ve mekanik yasalarla açıklanıp açıklanamayacağı sorununu ortaya çıkarmıştır. Buna itiraz eden pragmatistler, bu yasaların insan eylemini mekanik kılmayacağını ve tamamen belirleyemeyeceğini, daha ziyade insanların amaçlarına ulaşmakta kullanabilecekleri araçlar olduklarını öne sürerler.

İkinci olarak: Evrim teorisi yaşam süreçlerinde sürekliliği vurgular. Pragmatistler bu düşünceye, bir tür ve bireyler olarak insanların, çevrelerine sürekli bir uyum ve adaptasyon süreci içinde yer aldıkları ve düşünmenin bu uyum çabasının temel aracı olduğu fikrini eklerler.

Üçüncü olarak: Faydacıların öğretileri hesaplı, rasyonel ve araçsal bir insan eylemi anlayışı sunmuştur. Pragmatistler, aslında düşünme süreciyle ve bu sürecin eylemle nasıl bir bağlantı içinde olduğuyla ilgilenseler de bu perspektifi büyük ölçüde benimserler.

Dördüncü olarak: Kavramsal şemaların deneysel verilerle doğrulanmasını vurgulayan bilimsel yöntemin yükseliş 'uygun' araştırma biçimleri konusunda bir uzlaşmaya yol açmıştır. Pragmatistler bu vurguya, "her eylem, insanların düşünceleri ve kavramlarının onların bu dünyadaki deneyimleri temelinde 'gözden geçirilebileceği' bir doğrulama edimiyle ilişkilidir" fikriyle karşılık vermişlerdir. Pragmatistler için insan hayatı, insanların etraflarındaki dünyayla başa çıkmaya çalışırken bilimsel yöntemi sürekli olarak uygulamalarıdır.

Not: Pragmatizm ilk Amerikan felsefe sistemidir.

Not: Faydacılık ve Darwinizm, Mead'e birçok bakımdan pragmatizm aracılığıyla ulaşır ve bu yüzden **Mead'in bir ölçüde pragmatist olarak kabul edilmesi gerekir.** Ancak o aynı zamanda bir davranışçıdır ve sosyal psikolojisini adlandırmamız gerektiğinde pragmatistten ziyade davranışçı nitelemesi daha uygun olacaktır.

13.2.4. Davranışçılık

9- Soru: Pavlov, köpeklerin sadece besin verildiğinde değil, kendilerini besleyen kişilerin ayak seslerini işittiklerinde de salya çıkardıklarını gözler. Pavlov, büyük bir uğraş ve mücadeleden sonra, bu tür "**koşullu tepkiler**"i anlamak için bir dizi deney gerçekleştirir ve bu deneylerden hareketle daha sonra davranışçılığa dâhil olacak bazı ilkeler geliştirir. Bunlar ilkeler hangi şekilde sıralanabilir?

9- Cevap:

- ✓ **Bir başka uyararla sürekli ilişki içinde belirli bir fizyolojik tepkiyi üreten bir uyarar, tek başına da aynı tepkiyi ortaya çıkartacaktır.**
- ✓ **Uyararla ilişkili hazlar artık ortaya çıkmadığında, bu koşullu tepkiler ortadan kalkabilir.**
- ✓ **Koşullu tepkiyi üretenlere benzer uyararlar da asıl uyarana verilene benzer tepkileri ortaya çıkartabilir.**
- ✓ **Belirli bir tepkiye koşullandırma için kullanılanlardan giderek farklılaşar uyararlar, bu tepkiyi giderek daha az ortaya çıkartabilirler.**

Not: Nitekim Pavlov'un deneyleri; koşullu tepkiler, sönme, tepkiyi genelleme ve ayırt etmenin ilkelerini ortaya çıkarmıştır. Pavlov aslında bu bulguların insan davranışı açısından önemini kabul etse de onun görüşleri **Kuzey Amerika'da - davranışçılığın kurucuları- Edward Lee Thorndike ve John B. Watson** tarafından yeniden keşfedilmiştir.

10- Soru: Thorndike, Pavlov'la aynı dönemde sürdürülen araştırmalardan hangi üç ilke veya yasayı geliştirmiştir?

10- Cevap:

Etki yasası: Haz üreten bir durumdaki edimlerin gelecekte durum tekrarlandığında ortaya çıkma ihtimali artar.

Kullanma yasası: Durum-tepki bağlantısı tekrarlar ve uygulamalarla pekişir.

Kullanmama yasası: Uygulama sürdürülmediğinde uyarar-tepki bağlantısı zayıflar.

11- Soru: Hangi başlıklı yazı, yeni bir davranış bilimini başlatmıştır?

11- Cevap: "**Davranışçı Gözüyle Psikoloji**" / **John B. Watson**

12- Soru: Bir davranışçı gözüyle psikoloji nedir?

12- Cevap: **Nesnel, deneysel bir tabii bilim dalıdır. Onun teorik hedefi davranışları öngörmek ve kontrol etmektir; içebakış onun yönteminin temel bir parçasını oluşturamaz.**

Not: Watson böylece Mead'in şiddetle karşı çıktığı aşırı davranışçılığın savunucusu hâline gelir. Watson'a göre, **psikoloji uyarın-tepki ilişkilerinin araştırılmasıdır ve tek kabul edilebilir kanıt gözlenebilir davranışlardır.**

Not: Psikologların insan bilincinin gizemli kutusundan uzak durmaları ve sadece gözlenebilir bir uyarınla ilişkili gözlenebilir davranışları araştırmaları gerekir. **Mead bu iddiayı reddeder.** Örneğın ona göre, **düşünme gibi bir etkinlik doğrudan gözlenemediğı için onun bir davranış olmadığı söylenemez.**

Not: Bu yüzden **Mead**, aşırı davranışçılığı reddetmesine rağmen, **davranışçılığın genel ilkelerini benimser:** Davranışlar ilişkili doyumların bir sonucu olarak öğrenilir.

Not: Özetle Mead'in bazı entelektüel perspektiflerden, özellikle faydacılık, Darwinizm, pragmatizm ve davranışçılıktan genel kabuller aldığı söyleyebiliriz. **Faydacılar ve pragmatistler düşünme süreci ve rasyonel davranışı, faydacılar ve Darwinistler rekabetçi mücadeleyi ve niteliklerin seleksiyonunu vurgular; Darwinistler ve pragmatistler bir düşünce ve eylemin anlaşılmasında adaptasyon ve uyumdan söz ederler; davranışçılar davranışların doyum-üreten uyarınla ilişkili olduğu bir öğrenme anlayışı sunmuşlardır.**

13.3. Wilhelm Wundt ve Mead

13- Soru: Psikolojinin kurucusu kimdir?

13- Cevap: **Wilhelm Wundt**

Not: Çünkü o, 1860'larda açıkça psikolojik doğaya sahip olarak tanımlanabilecek bir dizi deney gerçekleştirmiş ve 1870'lerde **James'le beraber ilk psikoloji laboratuvarını kurmuştur.**

Not: Bununla beraber **Wundt, aynı zamanda bir filozof, sosyal psikolog ve sosyologdur.** Wundt bir yandan **Fizyolojik Psikoloji** gibi psikolojik kitaplar yazmış, diğeri yandan kendi laboratuvar araştırmalarını yayınladığı **Felsefi Araştırmalar** dergisini kurmuştur. Gerçekte Wundt psikolojiyi felsefeden ayırmak için fazla bir neden görmez. Ayrıca **Psikolojinin Ana Hatları**'nda; jestler ve mimiklere, dil, bireysel bilinç, zihinsel topluluklar, âdetler, mitler ve çocuk gelişimine -ve muhtemelen Mead'in ilgisini çeken tüm konulara- önemli bir yer ayırır. Ayrıca onun **"Halk Psikolojisinin Unsurları"** adlı çalışması insan düşüncesi ve kültürünün genel evrimini inceleyen ilk sosyal psikolojik araştırmalardan biridir. **Wundt, özetle çok yönlü ve olağanüstü üretken bir düşünürdü.**

13.3.1. Wundt'un Jestler ve Mimikler Anlayışı

14- Soru: Mead çalışmalarının çoğunda Wundt'un hangi anlayışına büyük bir yer ayırır?

14- Cevap: **"jestler ve mimikler" (bedensel hareketler) ve "konuşma"**

Not: Jestler ve mimikler iletişim ve etkileşimin temeli olarak görülebilir ve dil ortak anlamların aktarıldığı jestler ve mimikler olarak tanımlanabilir.

13.3.2. Wundt ve 'Zihinsel Topluluklar'

15- Soru: Wundt'un bütün çalışmalarında büyük ölçüde Mead'in geliştirdiklerine benzer fikirler yer alır. Bu fikirlerden biri, Mead tarafındanolarak terimleştirilir?

15- Cevap: **Zihinsel topluluk**

Not: Wundt çocuklarda konuşma, bireysel bilinç ve zihinsel etkinliğin toplumsal çevreyle etkileşim içinde geliştiğini düşünür. Ona göre, toplumsal çevreyle etkileşim, insan eylemi ve etkileşimini, işlevsel bakımdan zihinsel bir toplulukla özdeşleştirmeyi mümkün kılar.

Not: Mead'in bu zihinsel topluluk fikrini, toplumsal eylem ve organizasyonu düzenleyen "genelleştirilmiş diğerleri" veya "tutumlar toplulukları" kavramlarına dönüştürdüğü düşünülebilir.

16- Soru: Mead, Wundt'tan hangi iki önemli görüşü almıştır?

16- Cevap:

İlk olarak: Etkileşim davranışlarla iletişim sürecidir ve dil bu iletişimin daha gelişmiş biçimidir.

İkinci olarak: Toplumsal düzen insanlar arasındaki etkileşim sürecinin basit bir toplamı değildir; o aynı zamanda insanların kendi eylemleri ve etkileşimlerini düzenlemek için zihinsel topluluklar yaratma ve bunları kullanma yeteneği kazandıkları bir sosyalleşme sürecidir. Bu iki husus Mead'in zihin, benlik ve toplum teorisinin özünü oluşturur.

13.4. William James ve Mead

James'in hem felsefesi hem de psikolojisinden yararlanan Mead, onun felsefesinin genel çizgisini ve bilinç ve benlik-bilinci konusundaki görüşlerini kendi yaklaşımına dâhil eder.

13.4.1. James'in Pragmatizmi

17- Soru: James ve Mead arasındaki pragmatizm farkını açıklayınız?

17- Cevap:

James: Birçok açıdan **pragmatistlerin en aşırısıdır** ve hiçbir "**mutlak hakikat**" olmadığını düşünür. Hakikat geçicidir ve sadece içe yaradığı -yani, sadece çevreye adaptasyon ve uyum sağlamaya yardımcı olduğu- sürece varlığını sürdürür. James için **teoriler**, sadece bu uyumu sağlama çabası içinde ve belirli bir süre kullanılan '**araçlar**'dır.

Mead: Bu aşırı konumu benimsemez. Bununla beraber, pragmatistlerin insan hayatının sürekli bir uyum sağlama süreci olduğu ve bilinç yetisinin bu uyum çabasının doğasını anlamının anahtarını oluşturduğu düşüncesini benimser.

13.4.2. James'in Bilinç Anlavışı

18- Soru: James, psikolojiyi nasıl tanımlar?

18- Cevap: "**zihinsel hayatın bilimi**"

Not: Bir bilim olarak psikoloji zihinsel süreçlerin -yani duygular, arzular, bilişler, nedenler, kararlar vb.- doğasını anlamaya çalışır. Onun klasik metni **Psikolojinin İlkeleri** (1890), o zamana kadar zihinsel hayat hakkında bilinenleri özetlemeye çalıştığı için **Amerikan psikolojisinde bu dönemin en önemli çalışması** hâline gelmiştir.

Not: Kitap ayrıca James'in zihinsel olgular konusundaki yorumlarını içerir ve bunlardan en önemlisi onun "**bir süreç olarak bilinç**" kavramlaştırmasıdır.

19- Soru: James, "Psikolojinin başlangıçta varsayma hakkına sahip olduğu tek şey düşünme olgusudur ve bunun ele alınması ve analiz edilmesi gerekir." düşüncesinden hareketle düşüncenin hangi beş temel özelliğinden bahsetmiştir?

19- Cevap:

- ✓ **Kişisel ve her birey için her zaman bir ölçüde durumsaldır**
- ✓ **Her zaman değişim içindedir**
- ✓ **Sürekli**
- ✓ **Birey için, dış dünyadaki nesnelere ilişki içinde tezahür eder**
- ✓ **Seçicidir ve bazı nesnelere göz ardı ederek belirli nesnelere odaklanır**

Not: Mead bu özelliklerin en çok son ikisinden etkilenmiş görünmektedir. Ona göre, zihin nesnelere seçici biçimde algılayan ve tepki veren bir süreç olarak görülmelidir.

13.4.3. James'in Benlik-Bilinci Anlayışı

20- Soru: James'in bilinç incelemesi "insanlar somut koşullarda kendilerini diğer nesnelere gibi bir nesne olarak görürler" teziyle başlar. James bu süreci ne olarak adlandırır?

20- Cevap: **Ampirik benlik veya sosyal ben (İng. "me")**

Not: Mead, "sosyal ben" terimini kullanmayı tercih eder.

21- Soru: James her insanın sahip olduğu farklı türden ampirik benlikleri hangi şekilde sıralar?

21- Cevap:

- ✓ **Maddi benlik**
- ✓ **Sosyal benlik**
- ✓ **Manevi benlik**

Not: Ayrıca ona göre, her benlik tipi veya benliğin her tezahürü iki boyut içerir:

- ✓ **Kendi hakkında duygular (kişinin kendisi hakkındaki hisleri)**
- ✓ **Kendine yönelik davranışlar (her özel benliğin güdülediği eylemler)**

Ampirik Benlik Tipleri

James'e göre maddi benlik, insanların kendi bedenleri hakkındaki anlayışları kadar sahip oldukları diğer şeyleri de içerir, zira kişinin bedeni ve sahip olduğu diğer şeyler benzer duygular ve eylemlere yol açar. Sosyal benlik gerçekte insanların farklı durumlarda sahip oldukları bir dizi benlik içerir. Bu yüzden, kişi toplumsal durum tipine -örneğin, iş, aile, kulüp veya dernek ortamına- bağlı olarak kendisi hakkında bir ölçüde farklı duygular ve eylem eğilimlerine sahip olabilir. Mead'e göre, bu sosyal benlik-algısı en önemli benlik hâline gelir, zira insanların kendileri hakkındaki duyguları ve eylemleri en fazla toplumsal karşılaşmalarda kendileri hakkındaki anlayışlarından etkilenir.

Ampirik Benlikler Hiyerarşisi

James farklı ampirik benliklerin bazı yönlerinin diğerlerinden daha önemli olduklarını düşünür. Onun ifadesiyle:

Üzerinde uzlaşılan bir kanaat, bir insanın "değerlendirilebileceği ve sahip olabileceği" farklı benlikleri bulunduğu ve dolayısıyla bunların, kendine saygısıyla ilgili farklı düzenler içerdiğidir: Hiyerarşik bir skalada; en alta bedensel, en tepede manevi benlik ve ikisi arasında diğer bedensel maddi benlikler ve farklı sosyal benlikler yer alır.

Bu yüzden, bir kişinin benlikleri arasındaki birlik, bir ölçüde, onlar arasındaki -daha üstteki benliklerin daha fazla kendilik duygusu ve eylem eğilimleri içerdiği- hiyerarşik bir düzenle sağlanır. Bu birliğin bir başka kaynağı ampirik olmayan benlik veya James'in deyişiyle "saf ego"dur.

Saf Ego/Bireysel Kimlik

22- Soru: Mead'in "insanların ayırt edici özelliklerinden biri olarak benlik" anlayışı büyük ölçüde hangisinin çalışmasından etkilenmiştir ve Mead'e göre 'benlik' nedir?

22- Cevap: James'in çalışmasından etkilenmiştir.

Mead'e göre benlik:

- ✓ Kişinin bilinçli farkındalık akışı içinde kendisini bir nesne olarak görmesi sürecidir,
- ✓ Farklı somut durumlara göre değişir,
- ✓ Ancak aynı zamanda, farklı durumlarda bile bir bütünlük ve istikrar sergiler.

13.5. Cooley ve Mead

23- Soru: Gerçekte, Mead'in benliğin kökenleri ve doğası kadar toplumsal düzen açısından önemi konusundaki görüşlerinin kaynağı kimdir?

23- Cevap: Cooley

24- Soru: Cooley'in sosyolojisi çoğu kez muğlak, aşırı zihinsel (mental) ve büyük ölçüde ahlakçıdır. Ancak Cooley'in hangi kabulleri Mead üzerinde etkili olmuştur?

24- Cevap:

- ✓ Toplum karşılıklı etkileşimlerle inşa edilir,
- ✓ Etkileşim, hareketlerin alışverişiyle ortaya çıkar,
- ✓ Benlik toplumsal düzen örüntüleri aracılığıyla yaratılır ve sürdürülür,
- ✓ Toplumsal düzen, insanların onları toplumun daha büyük kurumlarına bağlayan gruplara bağlılıklarıyla mümkündür.

13.5.1. Cooley'in Toplumsal Düzen Anlayışı

25- Soru: Cooley'in toplumsal anlayışını açıklayınız?

25- Cevap: Cooley, toplumu belirli toplumsal süreçlerin karşılıklı etkinlik ağları yaratacak, bunları sürdürecektir ve değiştirecektir biçimde işledikleri **organik bir bütün** olarak görür.

13.5.2. Cooley'in Etkileşim Anlayışı

26- Soru: Cooley, insanların hareketlere (sözler, bedensel ifadeler, yüz ifadeleri veya diğer hareketler) ortak anlamlar ve yorumlar yüklemeye yeteneğiniolarak görür?

26- Cevap: Etkileşimin temel mekanizması

Not: İnsanlar bu yetenekleri sayesinde iletişim ve bu iletişim sayesinde de toplumsal ilişkiler kurabilirler: Cooley'nin, iletişimle kastettiği şey insan ilişkilerinin oluşma ve gelişme mekanizması, diğer bir ifadeyle zihinsel sembollerin farklı mekânlara taşınma ve korunma araçlarıdır.

Not: Mead, Cooley'nin "inşa edilen bir iletişim süreci olarak toplumsal düzen" fikrini benimser. Ancak daha önemlisi, Cooley'nin yazıları sayesinde hareketlerle iletişimin etkileşim ve düzene nasıl yol açtığını anlar.

Not: Cooley'nin ifadesiyle, “toplum zihinsel benliklerin iç içe geçmesi ve karşılıklı etkileşimidir”. Şöyle der Colley: “Zihninizi tasavvur edebiliyorum... Karşınızda zihnimi giyiyor ve sizin de benim gibi yapmanızı bekliyorum”.

Not: Mead, kısmen muğlak olan bu görüşü benimser; ancak onu, hareketleri okuma, zihinsel olarak kendini diğerlerinin konumuna yerleştirme ve diğerleriyle iş bölümü yapmak için davranışlarını ayarlama biçiminde açık bir etkileşim ve toplumsal düzen anlayışına dönüştürür. Ayrıca Cooley'nin “karşılıklı iletişim ve etkileşim kalıpları sayesinde toplumun yaratılması ve sürdürülmesinde benlik kritik önemde bir bağlantı noktasıdır” kabulünü benimser.

13.5.3. Cooley'in Benlik Anlayışı

27- Soru: Mead, Cooley'nin bir ölçüde muğlak ve karışık tartışmasından hareketle birbiriyle ilişkili hangi üç ayrı argümanı oluşturmuştur?

27- Cevap:

- ✓ Diğer insanların hareketlerinin aynasından inşa edilen benlik
- ✓ Gruplar içindeki etkileşimden ortaya çıkan benlik
- ✓ Özdenetimin ve dolayısıyla toplumsal düzenin bir temeli olarak benlik

Ayna Benlik

28- Soru: Cooley, James'in “kendini bir nesne olarak görme ve algılama yeteneği olarak benlik” anlayışını benimser. Ancak bu anlayışa hangi önemli görüşü ekler?

28- Cevap: “İnsanlar kendilerini görebilmek için diğerlerinin hareketlerine başvururlar.”

29- Soru: Kişi kendini diğer insanların hareketlerinin aynasında görürken, kişi açısından nasıl bir süreç işler?

29- Cevap:

- ✓ Dış görünüşünü diğerlerinin gözüyle tasarlayabilir
- ✓ onların yargılarını anlar
- ✓ Kendisi hakkında belirli duygulara sahip olur

Benliğin Oluşumu

30- Soru: Benlik nasıl oluşur?

30- Cevap: **Bireyin ‘kişiliği’ bebeklik, çocukluk ve ergenlik sürecinde kendini gösteren bu süreç aracılığıyla biçimlenir.**

Not: Cooley'ye göre, bir bireyin hayat süreci evrimseldir. Bebekler, hareketleri okuma yetenekleri sınırlı olduğu için, kendilerini aynada nesnelere olarak göremezler. Çocuk zamanla pratikler, biyolojik olgunlaşma ve diğerlerinin farklı etkileri sonucunda kendini aynada görmeye başlar ve kendisi hakkında duygular geliştirir

Not: Mead'in öne sürdüğü gibi, daha istikrarlı benlik-algıları insan eylemine istikrar ve öngörülebilirlik kazandırır ve böylece diğerleriyle iş birliğini kolaylaştırır.

Benlik ve Sosyal Kontrol

31- Soru: Benliği genelde bilincin boyutlarından sadece biri olarak gören Cooley, bilinci hangi üç boyuta ayırır?

31- Cevap:

- ✓ **Bireysel bilinç**, veya bireysel farkındalık ve kişinin kendisi hakkındaki duyguları
- ✓ **Toplumsal bilinç**, veya kişinin diğer insanlar hakkındaki algıları ve onlara karşı tutumları
- ✓ **Kamusal bilinç**, veya bireyin iletişim hâlinde olduğu bir grup içindeki diğerlerine bakışı

Not: Cooley bilincin bu üç boyutunu “tek bir bütünün evreleri” olarak görür.

Birincil Gruplar

32- Soru: Cooley'ye göre, toplumun en temel birimi hangisidir?

32- Cevap: “yakın, yüz yüze ilişki ve iş birliğinin karakterize ettiği ilişkiler olarak tanımladığı “birincil grup”tur

Not: Birincil grup ayrıca, bireyler ve toplumun genel yapısı arasındaki bağlantı noktasını teşkil eder. Cooley'ye göre gelenekler ve genel ahlak, birincil gruplar vasıtasıyla bireylere yakın ilişkiler sunmadan kurumlar varlıklarını sürdürmez. Bu nedenle Cooley için, birincil gruplar sadece bireylerin değil toplumun da “hayat kaynağı”dır.

33- Soru: Cooley'in birincil grup kavramı Mead'i hangi iki şekilde etkilemiştir?

33- Cevap:

İlk olarak: Mead, Cooley'nin benliğin büyük ölçüde bireyin, yüz yüze ve organize etkinliklere katılımı sonucunda ortaya çıktığı görüşünü benimser.

İkinci olarak: Birey ve genel toplumsal yapı arasındaki köprülerden birinin küçük gruplar olduğunu öne sürer.

13.6. Dewey ve Mead

Aralarında sıkı bir diyalog vardı; bu nedenle düşüncelerinin birçok benzerlik sergilemesi şaşırtıcı değildir. Fakat önceden vurguladığımız gibi Dewey Chicago'nun yıldızıydı ve birçok farklı alanda yazıları vardı ve görüşleri akademik dünya içinde ve dışında büyük ilgi görmekteydi. Aksine, yazma konusunda büyük sıkıntılar yaşayan içe kapanık Mead sürekli olarak Dewey'in gölgesinde kaldı.

Mead, Dewey'nin pragmatizmini genel hatlarıyla kabul eder, ancak onun düşüncesi üzerindeki daha önemli bir etki Dewey'nin “düşünce” ve “düşünme” kavramlaştırmasıdır.

13.6.1. Dewey'nin Pragmatizmi

34- Soru: Dewey, felsefedeki hangi geleneksel düşünceyi şiddetle eleştirir?

34- Cevap: **Düalist düşünceyi (bilen ve bilinen, nesnelere ve düşünce nesnelere, zihin ve dış dünya)**

Not: Dewey bu düalizmin yanlış olduğunu, bilme edimi ve bilinen ‘şeyler’in karşılıklı bağımlı olduklarını düşünür. Nesnelere bireye dışsal bir dünyada var olabilirler, ancak bu nesnelere

mevcudiyetleri ve özellikleri onlara yönelik eylem süreci tarafından belirlenir. Dewey'e göre, **insanlar kendi çevrelerini etkileyen ve araştıran organizmalardır.**

Not: Gerçekte, insan düşüncesinin tarihi eylemin sonuçları hakkında daha büyük kesinlik arayışının tarihidir. Dewey, Auguste Comte'un üç hâl yasasında yaptığına benzer biçimde, dinin kesinlik arayışının ilkel biçimini temsil ettiğini, klasik dünyanın kesinlik sağlamak için deneyimleri sınıflandırdığını ve modern dünyanın, işleyiş yasalarını ortaya çıkartarak doğayı kontrol altına almaya çalıştığını öne sürer. Dewey'e göre, **modern bilimin gelişimiyle yeni bir problem ortaya çıkar; ahlaki değerler artık Tanrı'yla veya doğal düzen fikriyle meşrulaştırılmaz.**

Not: Değerlerin ve ahlaki bir içeriğe sahip fikirlerin kaynağı, çevrelerine uyum sağlamaya çalışan insanların eylemleridir. **Değerler insanlar problemleri bir duruma uyum sağlamaya ve adapte olmaya çalışırken oluşur veya keşfedilir.**

Not: Mead, Dewey'nin 'araşsalcılığı'nın ayrıntılarını veya onun "iyi toplum" yaratmaya yönelik neredeyse çılgınca çabalarını değil, **"düşünme ve düşüncenin kaynağında problemleri durumlarla başa çıkma süreci yatar"** görüşünü benimser.

13.6.2. Dewey'de Düşünme

35- Soru: Pragmatizm, Dewey'yi hangi yaklaşımlara götürür?

35- Cevap:

- ✓ **Dürtülerin engellenmesi**
- ✓ **Çevreyi seçici algı**
- ✓ **Alternatiflerin gözden geçirilmesi**
- ✓ **Somut eylem**
- ✓ **Sonuçların değerlendirilmesini içeren bir süreç olarak "düşünme" yaklaşımına götürür.**

Not: Böylece, bir durum hâlâ problemleri olduğunda, bu problemleri durum ortadan kaldırılıncaya kadar yeni bir süreçler dizisi gerçekleştirilir.

Not: Mead bu yaklaşımın iki özelliğini benimser:

İlk olarak: Düşünmenin daha büyük bir eylem sürecinin bir parçası olduğunu düşünür. Düşünme organizmanın dürtüleri engellendiğinde ve organizma çevresiyle uyumsuzluk içinde olduğunda ortaya çıkar. Bu argüman **Mead'in güdü ve "edimin evreleri" teorisinin** bir parçası hâline gelir.

İkinci olarak: Mead'e göre düşünme nesnelere; algıda seçiciliği, alternatiflerin örtük ve hayali olarak gözden geçirilmesini, alternatiflerin sonuçlarını beklemeyi ve bir davranış çizgisinin seçilmesini içerir. Mead bu davranış kapasitelerini **"zihin"** olarak adlandırır ve onları açıkça Dewey'nin insan doğası ve davranışı tartışmasından uyarlar.

George Herbert Mead'in Sosyolojisi
XIV Hafta Soruları
31 Soru

14.1. Mead'in Genel Felsefesi

1- Soru: Mead'in ölümünden sonra yayınlanan çalışmalar hangileridir?

1- Cevap:

19. Yılda Düşünce Hareketleri: Başlıklı çalışmasında, toplumsal düşüncenin gelişimini bilimsellik öncesi ilk evreden çağdaş bilimsel evreye kadar araştırır. Mead'e göre, tarihteki büyük fikirler, Comte'un üç hâl yasaındaki benzer biçimde, sürekli daha rasyonel veya bilimsel bir yönde ilerler ve bilimsel düşüncenin oluşumuyla dünyaya daha iyi adaptasyon ve uyum sağlanabilir.

Mevcutun Felsefesi: Bir ölçüde, Mead'in sosyal psikolojisinde, özellikle Zihin, Benlik ve Toplum'da yer alan düşüncelerin daha felsefi düzeyde açıklanmasını temsil eden ve farklı yerlerde yayımlanmış yazılarından oluşturulmuş bir derlemedir.

14.1.1. Zihin, Benlik ve Toplum

Mead'in kitabı Zihin, Benlik ve Toplum Chicago Üniversitesi'ndeki sosyal psikoloji derslerinde öğrencilerin tuttukları notlardan oluşturulmuştur.

Mead genel olarak "zihin", "ruh", "irade" ve diğer psikolojik durumları bir tür manevi varlıklar olarak görme eğiliminin savunulamaz olduğunu düşünür.

14.1.1.1. Mead'in "Yaşam Süreci" Anlayışı

2- Soru: Hangi teori Mead'e "çevre koşullarına adaptasyon süreci olarak yaşam" anlayışı sağlar?

2- Cevap: **Evrim teorisi**

Not: Bu anlayışa göre bir türün nitelikleri, içinde bulunduğu koşullara adaptasyonunu sağlayan özelliklerin seleksiyonunun ürünüdür. Bu teori Mead'e göre, genelde yaşam sürecini anlayacak genel bir metafor ve böylece insanları analiz edecek bir genel perspektif sunar. **Felsefi bir öğreti olarak pragmatizm, Darwinist metaforu insan davranışlarını anlamak için gerekli ilkelere dönüştürecek bir yol sunan John Dewey tarafından geliştirilmiştir:** İnsanlar dünyaya 'uyum sağlamak' için mevcut imkânları kullanan 'faydacı' varlıklardır; tersinden söylersek, bireye özgü şeylerin çoğu dünyaya uyum çabalarının ürünüdür.

Not: Dewey'nin araçsalcılık olarak adlandırılan pragmatizmi, dünyaya adaptasyonda eleştirel ve rasyonel düşüncenin önemini vurgular. Pragmatizm felsefesi Mead'e, **"insanların varlıklarını sürdürmelerini sağlayan temel bir adaptasyon biçimi olarak düşünme"** anlayışı sağlar.

Not: Mead'e göre insanlara has özelliklerin, örneğin dili kullanma, kendini bir nesne olarak görebilme ve muhakeme kapasitelerinin adaptasyon ve uyum süreçlerinin ürünleri oldukları söylenebilir.

Not: insan türünün her üyesi şu açıdan diğer türlerin bireyelerine benzer: **"Onları oldukları kılın şey, belirli bir ortamın özelliklerine uyumlarının yanı sıra, türlerinin ortak biyolojik mirasıdır."**

14.1.1.2. Mead'in Sosyal Davranışçılığı

3- Soru: Sosyal davranışçılık hangisiyle ilgilidir?

3- Cevap: **Sosyal davranışçılık bireylerin, süregelen toplumsal organizasyon/düzen örüntülerine uyum sağlayarak belirli bir davranış stoku kazanmalarıyla ilişkili süreçleri vurgular. Analiz gözlenebilir bir olguyla, yani organize/düzenli etkinliğin nasıl ortaya çıktığıyla başlamalı, ardından bu bireylerin kendi özel eylemlerini ilgili organize etkinliğe nasıl uyarladıklarını anlamaya çalışmalıdır.**

Not: Sosyal psikoloji; toplumsal grubun düzenli davranışlarını ona ait tekil bireylerin davranışlarıyla değil, daha ziyade bireyin davranışlarını toplumsal grubun düzenli davranışlarına göre açıklamaya çalışır.

4- Soru: Mead'in sosyal davranışılığını Watson'ın davranışçı yaklaşımından hangi iki şekilde ayrabiliriz?

4- Cevap:

İlk olarak: İ öznel deneyimler göz ardı edilemez veya metodolojik açıdan önemsiz olarak görülemez.

İkinci olarak: İnsanların davranışları süregelen ve organize toplumsal etkinliğe adaptasyon ve uyumun ürünüdür; bunlara Mead'in zihin ve benlik olarak adlandırdığı insan davranışları dâhildir..

14.1.1.3. Mead'in Zihin Anlayışı ve Bedensel Hareketler

5- Soru: Mead'e göre, zihin nedir?

5- Cevap: **“zihin” bir toplumsal ortamda diğerleriyle etkileşimin ürünü olan bir davranışsal tepki türüdür.**

Not: Etkileşim olmasaydı zihin var olamazdı.

Not: Zihnin içinde olduğu toplumsal süreç, bedensel hareketlerle (gestures) iletişim sürecidir. Mead, bedensel hareketlerin iletişim ve etkileşim açısından merkezî yerini anlamak için Alman psikolog Wilhelm Wundt'un görüşlerinin önemli olduğunu düşünür.

6- Soru: Mead en basit etkileşim biçimini ifade etmek için “.....” kavramını geliştirir?

6- Cevap: **Hareketler konuşması**

Not: Bir organizma ikinci bir organizmada bir tepkiye yol açan bedensel hareketler sergiler. Ayrıca, ikinci organizma ilk organizmanın “uyum tepkisi”ne (adjusted response) yol açan hareketler sergiler. Dolayısıyla etkileşim sürdürüğünde, ilk organizmanın ‘uyum tepkisi’ ikinci bir organizmanın bir başka uyum tepkisiyle sonuçlanan bedensel hareketler sergilenmesini gerektirir ve iki organizma arasındaki etkileşim devam ettiği sürece karşılıklı uyum tepkileri devam eder.

7- Soru: Mead bu “hareketler konuşması”nı, birbiriyle ilişkili üç unsur veya üçlü matris olarak adlandırır. Bunlar hangileridir?

7- Cevap:

- ✓ Bir organizma çevresindeki şeylere tepki verirken belirli bir bedensel hareket sergiler (**hareket**);
- ✓ Bir başka organizma eyleyen organizma için genel bir uyaran oluşturan bir tepki verir (**teпки**);
- ✓ Eyleyen organizma tepki veren organizmanın davranışsal uyaranını dikkate alarak bir uyum tepkisi verir (**uyum**).

Not: Bu üçlü matris organizmalar arasındaki en basit iletişim ve etkileşim biçimidir. Mead'e göre, bu etkileşim biçimi **‘alt düzey hayvanlar’** ve insan yavrusunu içerir.

Örnek: Bir köpek havladığında bir başka köpek, bir saldırı i şareti olan bu hareket karşısında muhtemelen kaçarak tepki verecek, bu süreç havlayan köpeğin tepkisini, kaçan köpeği kovalayarak veya saldırgan dürtülerini bir başka yerde ifade etmeye yönelterek uyarlamasını gerektirecektir. Bir

başka örnek verirsek, aç bir bebek ağladığında anne buna bir tepki verir (örneğin bebeği doyurur) ve bu da bebeğin “uyum” tepkisiyle sonuçlanır.

Not: Mead'e göre bir bedensel hareket, “belirli bir organizmanın bir başka organizmaya sonraki davranışının ne olacağını gösterdiğinde bir anlama sahiptir”. Nitekim, havlama hareketi bir köpek havladığında ve diğer köpek bu hareketi bir saldırıyı tahmin için kullandığında bir anlama sahiptir. Böylece, anlamın davranışçı bir tanımı verilir: **Anlam, bir organizmanın, sonraki bir başka davranışına işaret eden davranış veya bir hareket türüdür.** Bu yüzden, anlamın kompleks bilişsel bir etkinlik içermesi gerekmez.

Not: Mead'e göre, insanlar arasında diğer canlılardakinden nitelik olarak farklı bir iletişim biçimi gelişmiştir. Bu iletişim, **anamlı sembollerini içerir. Anamlı sembollerini kullanma kapasitesi insanı diğer türlerden ayırır. Zihin, insan yavrusunun olgunlaşırken anlamlı sembollerini kullanma kapasitesinin giderek gelişmesiyle ortaya çıkar. Ayrıca zihin; benliğin gelişmesini, toplumun sürekliliğini ve değişimini sağlar.**

14.1.1.4. Anamlı Semboller ve Zihin

Mead'in ana vurgusu, dilin temelini anlamlı sembollerin oluşturduğudur. Bunlardan en özel öneme sahip olanı “anamlı semboller olarak ses”tir; çünkü sesler, gönderen ve alıcı tarafından kolayca işitilebilir, böylece benzer bir davranış eğilimini harekete geçirebilir. Ses dışındaki başka semboller de benzer davranış eğilimini harekete geçirebilmeleri bakımından önemlidir. Örneğin, kaşlarını çatmak, kötü kötü bakmak, yumruklarını sıkmak, sert bir duruş... Bunların hepsi, gönderenler ve alıcıların benzer tepkileri için bir uyarıcı hizmeti görmeleri bakımından önemlidir.

8- Soru: Mead'e göre, zihin aşağıdaki hangi davranış kapasitelerini gerektirir?

8- Cevap:

- ✓ Çevredeki nesnelere anlamlı sembollerle ifade etme,
- ✓ Bu sembollerini kendi tepkisi için bir uyarıcı olarak kullanma,
- ✓ Başkalarının hareketlerini okuma, yorumlama ve bunları kendi tepkisi için bir uyarıcı olarak kullanma,
- ✓ Kendisinin ve diğerlerinin davranışlarına açık tepkilerini geçici olarak askıya alma veya engelleme,
- ✓ Alternatif davranışlar “tasarlayabilme”, sonuçlarını tahmin edebilme ve çevreye uyumu mümkün kılacak uygun tepkiyi seçme.

Not: Bu yüzden zihin, bir öz veya kendilik değil, bir davranıştır. Zihin, somut tepkileri yönlendirebilmek, ancak aynı zamanda açık tepkileri engellemek veya ertelemek, muhtemel tepkileri tasarlayabilmek ve değerlendirebilmek için anlamlı sembollerini kullanmayı gerektiren bir davranıştır. Bu yüzden, zihin anlamlı sembollerini kullandığı bir ‘içsel hareketler konuşması’dır; çünkü zihin sahibi bir birey kendisiyle konuşmaktadır. **Birey anlamlı sembollerini bir tepki çizgisini başlatmak için kullanır; bu tepkinin sonuçlarını zihninde canlandırır; gerektiğinde tepki vermez ve alternatif tepkileri başlatmak için başka semboller kullanır ve amacına ulaşmaya kadar tepkiler sergilemeye devam eder ve belirli bir davranış çizgisini açık bir biçimde sürdürür.**

14.1.1 5. Rol-Alma ve Zihin

9- Soru: Bir bebek, diğerlerinin hareketlerine reflekslerle tepkiler vermesi ve ortamdaki diğerleriyle benzer tepkiler vermemesi bakımından “.....”a benzer?

9- Cevap: **Alt düzey hayvanlar**

Not: Hem Darwinist hem de davranışçı bir benzetme yaparsak, anlamlı hareketleri kullanma ve öğrenme yeteneğini kazanmaya yönelik bir “seleksiyon baskısı” vardır.

10- Soru: Anlamalı sembolleri kullanma ve yorumlamada kritik önemi haiz bir faktör hangisidir?

10- Cevap: **Mead'in "diğerinin rolünü alma" veya rol-alma olarak terimleştirdiği süreçtir.**

Not: Anlamalı sembolleri kullanma yeteneği kişinin ortamdaki diğerlerinin sergiledikleri hareketleri okuması veya yorumlamasını mümkün kılar.

Örnek: Anlamalı sembolleri yorumlama yeteneğini en temel düzeyde kazanan bebek, annesinin ses tonu, yüz ifadeleri ve sözlerini onun duyguları ve muhtemel eylemlerini tasavvur edebilmek için kullanabilir -yani onun rolünü "alabilir" veya perspektifini "yüklenbilir".

Zihnin Oluşumu

11- Soru: Zihnin oluşum sürecini açıklayınız?

11- Cevap: Mead, "**insan zihniyle ilişkili gizemli veya mistik bir şey yoktur**" görüşünün altını çizer. Zihin ona göre, benzer biçimde, bir organizma olarak insanın çevreye uyum sağlamaya çalışırken kazandığı bir davranıştır. Zihin, her aşamanın sonraki aşamaların önkoşullarını hazırladığı evreler dizisi içinde kazanılan bir davranış kapasitesidir. Çocuk, zihinle beraber kendisinin farkına varmaya başlar. Zihnin oluşumu birçok bakımdan benliğin oluşumunun önkoşuludur. Ancak, benliğin ana hatları organizmanın rol-alma yeteneğini kazanmasıyla şekillenmeye başlar; zira benlik-imgeleri ancak böyle ortaya çıkabilir veya kişi bu sayede kendisini bir nesne olarak görebilir.

14.2. Mead'in Benlik Anlayışı

14.2.1. Benliğin Toplumsal Doğası

12- Soru: Mead'e göre, benlik nasıl ortaya çıkar?

12- Cevap: **Bir "sosyal davranışçı" olarak Mead, kişinin kendini deneyim alanı içindeki bir nesne olarak görme kapasitesinin öğrenilmiş bir davranış tipi olduğunu vurgular. Bu davranış diğer insanlarla etkileşim sayesinde öğrenilir: Benlik gelişen bir şeydir; başlangıçta, doğum esnasında yoktur, toplumsal deneyim ve etkinlik süreci içinde ortaya çıkar, yani belirli bir bireyde onun bir bütün olarak bu süreçle ve bu süreç içinde diğer bireylerle ilişkilerinin bir sonucu olarak gelişir.**

Not: Benlik dili kullanma ve diğerinin rolünü-alma kapasitesinin ürünüdür. Cooley'nin "**ayna benlik**" kavramının temel özelliklerini alan Mead'e göre **sosyal ben**, bireylerin diğerlerinin hareketlerini okudukları veya "**onların tutumlarını edindikleri**" ve belirli bir benlik-imgesi ürettikleri bir süreçtir. Bu benlik-imgesi, bireyde belirli tepkiler üreten davranışsal uyaran olarak işler

Not: Nitekim zihin gibi benlik de etkileşim içindeki ve tepkilerini birbirlerine göre ayarlayan insanların üçlü matrislerinin ürünüdür. Zira birey benliğini doğrudan değil, diğerlerinin hareketlerini okuyarak kurar.

14.2.2. Benliğin Yapısı ve Evreleri

13- Soru: Mead "benlik" kavramını birkaç farklı şekilde kullanır. Bunlar hangileridir?

13- Cevap:

İlk olarak: Bir kullanıma göre benlik, kişinin belirli bir durumdaki bir nesne olarak kendisi hakkındaki “geçici imge”si olarak görülür. Nitekim insanlar etkileşimleri sırasında, durumlara göre rol-alır ve benlik-imgeleri üretirler.

İkinci olarak: Mead'e göre benlik, bir yapı veya tipik anlamlar topluluğudur. Zira “bir benlik ortaya çıktıktan sonra, artık belirli bir anlamda kişinin toplumsal deneyimlerini oluşturur.”

Not: Mead'in kavramlaştırması, kendini bir nesne olarak görmeyi insanlara özgü bir davranış olarak alması bakımından ‘davranışçı’dır.

Not: Ayrıca benlik, tıpkı kendi çevresindeki diğer nesnelere gibi, davranış için uyarandır. Bu yüzden, insanlar bir nesne tipi olarak kendileri hakkında tutarlı bir benlik anlayışı geliştirirken -yani benlikleri bir yapı sergilerken- bu istikrarlı uyarana tepkileri tutarlılık kazanır.

14- Soru: Sosyal ben ve ferdi ben nedir?

14- Cevap: Mead, benliğin evrelerini “ferdî ben” (I) ve “sosyal ben” (me) terimleri aracılığıyla kavramlaştırır. Mead bir kişinin belirli bir durum içindeyken sergilediği davranışlar sonucunda ürettiği benlik-imgesini “sosyal ben” olarak terimleştirir. Aslında, “sosyal ben” diğerlerinin tutumlarını ve genelde toplumu temsil eder.

Örnek: Yabancıların bulunduğu kalabalık bir ortamda yüksek sesle konuştuğumuzda diğerlerinin hayret dolu bakışlarıyla karşılaşırız ve yabancılar arasındayken ses düzeyleri ve tonları konusunda genel normların varlığını fark ederiz. Bunlar, belirli bir durumda diğer belirli kişilerin hareketlerini okuyarak ve toplumun rolünü-olarak ya da tutumunu-edinerek kazanılan “sosyal ben” imgeleridir. “Sosyal ben”den farklı olarak “ferdî ben” davranışların somut sergilenişidir. Kişi yüksek sesle konuştuğunda bu “ferdî ben”dir ve aynı kişi kendi yüksek sesine tepki verdiğinde eylemin “sosyal ben” evresi devreye girer.

15- Soru: Benliğin evreleri kavramlaştırması Mead'in başka bazı kavramlaştırmalar yapmasını mümkün kılar. Bunlar hangileridir?

15- Cevap:

İlk olarak: Mead, insan eyleminde kendiliğindenliğe yer bırakır; “ferdî ben” sadece deneyimler sırasında veya “sosyal ben” aracılığıyla bilinebiliyorsa, kişinin eylemlerinin sınırları asla tamamen belirlenmiş değildir.

İkinci olarak: Bu kavramlaştırma Mead'e özdenetim sürecini tasavvur etme yolu sağlamıştır. İnsanlar, tepkiler veren, geri-bildirimlerde bulunan ve uyum sağlayan ve ardından yeniden tepkiler veren sibernetik organizmalardır. Mead bu yolla benliğin, tıpkı zihin gibi, bir adaptasyon süreci olduğunu vurgular; benlik organizmanın kendi ortamına uyum sağlarken bir nesne olarak kendisine bir dizi tepki vermesini içeren bir davranıştır.

Üçüncü olarak: Benliğin “ferdî” ve “sosyal ben” evreleri Mead'e diğerlerinin beklentilerini ve toplumun eylemi sınırlama derecelerindeki çeşitlilikleri kavramlaştırma yolu sağlar.

Not: “Ferdî” ve “sosyal ben”in göreceli değerleri insanların belirli bir durum içindeki statülerinin pozitif fonksiyonudur.

14.2.3. Benliğin Oluşumu

Benlik zihnin gelişimine yol açan aynı süreçlere bağlı olarak oluşur, ancak ayrıca zihnin davranış kapasitelerine bağımlıdır. İnsan yavrusu bir benlik geliştirebilmek için anlamlı sembolleri kullanma yeteneğini kazanmak zorundadır. Zira bu yetenek olmadan diğerlerinin rolünü almak ve böylece onların hareketlerini yorumlayarak bir benlik-imesi üretmek mümkün değildir. **Benlik ayrıca zihnin kapasitelerine bağımlıdır, zira insanların kendilerini kendi deneyim alanlarındaki bir nesne olarak dilsel olarak ifade edebilmeleri ve bir nesne olarak kendilerine karşı tepkileri düzenleyebilmeleri gerekir.** Nitekim anlamlı sembolleri kullanma, rol alma yeteneği ve zihnin davranış kapasiteleri benliğin gelişmesinin, özellikle daha istikrarlı bir benlik anlayışının önkoşuludur.

16- Soru: Mead, benliğin hangi üç evreden geçerek geliştiğini göstermeye çalışır?

16- Cevap:

Oyun evresi: Bir çocuk aynı süre içinde sadece bir veya daha sınırlı sayıda kişinin perspektifini yüklenabilir ve oyun, çoğu kez, çocuğun belirli bir rolü-oyarken hayali arkadaşlarla konuşması ve etkileşiminden biraz daha fazlasını gerektirir. Nitekim “anne” rolü oynayan bir çocuk daha sonra “bebek” rolünü-alabilir ve bu rolleri belirli bir sırayla oynayabilir. Dolayısıyla “**oyun evresi**” belirli bir süre içinde sadece sınırlı sayıda diğerinin perspektifini yüklenme yeteneği olarak tanımlanabilir.

Takım oyunu: Bireyler aynı anda birçok diğerinin rolünü alabilirler. **Bu tür bir rol-almanın muhtemelen en prototip biçimi bir takım oyunu, örneğin futbol oynamaktır.** Burada, çocuk diğer oyuncuların rollerini almak, onların nasıl hareket edebileceklerini tahmin etmek ve tepkilerini onların muhtemel eylem akışlarına göre koordine etmek durumundadır. Nitekim çocuklar kendilerini, organize bir alan içindeki nesnelere olarak görmeye ve kendilerine ve diğerlerine gösterdikleri tepkileri, etkinliğin koordinasyonunu mümkün kılacak biçimde kontrol etmeye ve düzenlemeye başlarlar. Benliğin bu gelişme evresinde, takım oyunu benzeri durumların miktarı ve çeşitliliği artar.

Genelleştirilmiş diğeri: Mead'e göre, üçüncü ve son evre olan “genelleştirilmiş diğeri”nin rolünü-alma aşamasına kadar benlik henüz eksiktir. Ona göre, “genelleştirilmiş diğeri” mevcut bir kolektivitenin üyeleri arasında egemen “tutumlar toplamı”dır. **Bireyler kendilerini bu tutumlar toplamıyla ilişki içinde görebildiklerinde ve böylece davranışlarını bu tutumlarla ilişkili beklentilere göre ayarlayabildiklerinde benlik gelişiminin üçüncü evresine ulaşır.** Bu son evrede artık bireyler genelleştirilmiş diğerinin rolünü-alabilirler. **Mead'e göre, oyun ve takım oyunu benlik gelişiminin başlangıç evreleridir,** ancak bireyler son evrede diğerlerinin farklı tutumlarını genelleştirebilir, kendilerini genel bir perspektiften görebilir ve eylemlerini bu perspektife göre düzenleyebilirler.

Not: Durkheim'in “kolektif bilinç” kavramı ile Mead'in “genelleştirilmiş diğeri” kavramı arasındaki benzerlik açıktır. Ancak Mead'in kavramsallaştırmasında ayırt edici bir unsur bulunmaktadır: Mead analizine, bireylerin kendi eylemlerini kolektivitenin (topluluk) perspektifinden görebilme ve bu perspektife göre ayarlayabilme mekanizmasını, yani “rolalma”yı da dahil etmiştir.

14.3. Mead'in Toplum Anlayışı

14.3.1. Toplumun Davranışsal Temeli

17- Soru: Mead'e göre zihin ve benlik nedir?

17- Cevap:

Zihin: Organizmanın nesnelere ifade etmek ve rol alabilmek için sembolere başvurmasını, nesnelere farklı davranışlar için uyaran olarak kullanmasını, tepkilerini engellemesini, alternatif tepkileri zihninde tasarlayabilmesini ve bir davranış çizgisini seçmesini mümkün kılan davranış kapasiteleridir.

Benlik: Mead, benlik terimini kendini ortamdaki bir nesne olarak görme ve belirli bir nesne tipi olarak kendisi hakkındaki istikrarlı bir benlik algısını davranışlarını düzenlemek için temel bir uyarıcı olarak kullanma kapasitesini betimlemek için kullanır.

Not: “Zihin”, alternatifleri ifade edebilme kapasitesi iken, “benlik” tercihleri tutarlı bir çerçeve içinde düzenleme kapasitesini ifade eder. Bir organizma alternatifleri sadece zihin sayesinde gözünde canlandırabilir, ancak onlar arasından kolayca seçim yapamayabilir. Alternatif davranışlar arasından seçim yapabilmeyi benlik kapasitesi mümkün kılar. Bu kapasite sayesinde benlik hem kişinin davranışlarında bir istikrar ve tutarlılık kaynağı oluşturur hem de davranışların toplumsal doku veya toplumla bütünlüğünü sağlar.

Not: Mead'in toplum anlayışından bir toplumsal yapı anlayışı çıkmaz. Mead daha ziyade toplumsal düzen örüntülerinin, biçimleri ve görünüşleri ne olursa olsun, insanların davranış kapasiteleri, dil, rol-alma, zihin ve benlikle iç içe geçtiğini kabul eder. Mead, kendi dönemindeki bütün düşünürler tarafından vurgulanan genel görüş, yani “toplumların giderek farklılaştıkları ve kompleks hâle geldikleri” fikri dışında, toplumsal yapıların özelliklerine sadece birkaç kez değinir.

14.3.2. Toplum Süreci

18- Soru: Mead'e göre “toplum” terimi ne anlama gelmektedir?

18- Cevap: “toplum” terimi, etkileşim süreçlerinin istikrar sergileyebileceğini ve insanların istikrarlı toplumsal ilişkilerin dayattığı bir çerçeve içinde hareket ettiklerini ifade etmenin basit bir yoludur. Toplumun temelinde dilin kullanılması ve zihin ve benlik sahibi bireylerin rol-almaları yatar.

Not: Mead'e göre toplumun yapısı ve dinamikleri, genelleştirilmiş diğerlerinin miktarı, belirginliği, kapsamı ve yakınlığını etkileyen değişkenlerle bağlantılıdır.

Not: Durkheim'in benzer kavramlaştırmasında, kolektif bilincin zayıflaması ve sonuçta anominin ortaya çıkması vurgulanırken, Mead'in kavramlaştırmasında farklı genelleştirilmiş diğerlerinin “rolünü- alma”nın önemi vurgulanır.

Not: Özetle Mead'in toplum anlayışı toplumsal yapıların bütünlüğünü sağlayan sosyal psikolojik mekanizmalara ilgisinin etkisi altındadır. Mead'e göre, toplum sadece çeşitli özel ve genelleştirilmiş diğerlerinin rollerini-alma süreçlerini ve buna bağlı olarak, eylemin zihin ve benlik kapasiteleriyle koordinasyonunu ifade eden bir terimdir.

14.3.3. Toplumun Morfolojisi

19- Soru: Mead toplum terimini hangi iki anlamda kullanır?

19- Cevap:

- ✓ Süre giden, düzenli bir etkinlik
- ✓ Ulus-devletler gibi jeopolitik birimler

Not: Ancak en sık kullanılan ilkidir.

20- Soru: Mead'in genel kullanımını itibarıyla topluluk nedir?

20- Cevap: Ortak bir anlamlı semboller setine sahip, ayrı bir varlık oluşturduklarının farkında olan ve ortak bir genelleştirilmiş diğeri veya tutumlar topluluğunu paylaşan aktörler toplamını anlatır.

21- Soru: Her topluluk içinde insanların sergiledikleri varsayılan belirli davranış biçimleri vardır. Mead bunları ne olarak tanımlar?

21- Cevap: **Kurumlar**

Not: İçinde yaşadığımız toplulukta (...) bir dizi ortak tepkiler bütünü vardır ve bu tür tepkiler, “kurumlar” olarak terimleştirdiğimiz şeylerdir. Kurum, topluluğun tüm üyelerinin belirli bir duruma ortak tepkisini simgeler.

Not: Mead'in vurguladığı gibi “kurumlar aslında topluluğun yaşam-alışkanlıklarını oluştururlar ve bir birey diğerlerine, sözgelimi ekonomik temelde yöneldiğinde, basitçe özel bir tepkiye değil, ilişkili tüm bir tepkiler bütününe müracaat etmektedir”.

Not: Mead, kurumların ve genelleştirilmiş diğerinin, insanların eylemlerini yönlendiren bir genel çerçeve sağladığını kabul eder. İnsanlar Mead'in gruplar olarak terimleştirmeyi tercih ettiği çeşitli ve daha küçük birimler içinde yer alırlar.

Örnek: Ekonomik faaliyetler farklı ekonomik gruplar içinde farklı bireyler tarafından sürdürülür. Aile ilişkileri aile grupları içinde ortaya çıkar ve benzer şekilde, her kurumsal etkinlik belirli gruplar içinde gerçekteştirilir.

14.3.4. Toplumun Kültürü

22- Soru: Mead, kültürü hangi anlamda kullanır?

22- Cevap: Mead kültür kavramını günümüzdeki anlamında kullanmaz. Ancak onun genelleştirilmiş diğerleriyle ifade edilen toplumsal düzen anlayışı, kültürün insanların düşünceleri, algıları ve eylemlerini harekete geçiren ve düzenleyen bir semboller sistemi olduğu anlayışıyla tutarlıdır.

23- Soru: Genelleştirilmiş diğer nedir?

23- Cevap: Mead genelleştirilmiş diğer terimini, günümüzde algılar, düşünceler ve eylemleri düzenleyen daha genel bir sistemin kültürel sembolleri olarak görülen şey karşılığında kullanır. Kısacası Mead'de genelleştirilmiş diğer; normlar, değerler, inançlar ve bu tür diğer düzenleyici sembol sistemlerinden meydana gelir. Mead, değerler, inançlar ve normlar arasında dikkatli ayrımlar yapmaz, sadece toplumun temel süreçlerini ortaya koymaya çalışır.

Not: Toplumsal düzen, zihin ve benlik kapasitelerinin sonucudur, zira bu kapasiteler aktörlerin farklı diğerlerinin rollerini-almalarını ve böylece eylemlerini düzenlemeleri ve koordine etmelerini mümkün kılar.

14.4. Edim Felsefesi

24- Soru: Davranışın en temel birimi nedir?

24- Cevap: **Edim**

Not: Edim Felsefesi başlıklı eser, Mead'in ölümünden sonra yayımlanmıştır. Bu kitap içinde yer alan yazıların büyük bir kısmı sosyologları fazla ilgilendirmez; ancak “Edimin Evreleri” başlıklı ilk yazıda, Mead diğer makaleleri veya derslerinde yer almayan yeni görüşler ortaya koyar. Mead bu yazıda kendi zihin, benlik ve toplum kavramlaştırmasının tamamlayıcı bir parçası olarak görülebilecek bir insan

güdüleri teorisi geliştirir. Mead tezini bir güdü anlayışı olarak ortaya koymaz, **onun amacı insanlarda eylemin neden ve nasıl başladığı ve belirli bir yönde ilerlediğini anlamaktır.**

25- Soru: Mead, edimlerin hangi dört evreden geçerek ilerlediğini düşünür?

25- Cevap:

- ✓ **Dürtü**
- ✓ **Algı**
- ✓ **Davranışın yönlendirilmesi**
- ✓ **Dürtünün karşılanması**

Not: Ancak ona göre, insanlar aynı anda farklı edimlerin farklı evreleri içinde bulunabilirler. O ayrıca, edimlerin uzunluk, örtüşme düzeyi, tutarlılık, yoğunluk ve diğer farklı durumlar bakımından değişikliklerini kabul eder.

14.4.1. Dürtü

26- Soru: Dürtü nedir?

26- Cevap: **Mead'e göre dürtü, organizma ve çevresi arasındaki bir dengesizlik veya gerilim durumudur.**

Mead, aslında dürtülerin farklı durumlarıyla -yönleri, tipleri ve yoğunluklarıyla- ilgilenmese de örtük iki önerme sunar:

- ✓ Bir organizma ve çevresi arasındaki dengesizlik arttıkça dürtüleri o kadar güçlü olur ve davranışın bunu yansıtmaya ihtimali artar;
- ✓ Dürtünün süresi uzadığında organizma onu doyuruncaya kadar davranışı daha fazla yönlendirecektir.

Not: Bir organizmadaki dengesizliğin farklı türden kaynakları olabilir. Bazı dürtülerin kaynağı doyurulmamış ihtiyaçlar, bazılarınsı ki kişiler arası uyumsuzluklardır. Sadece bazıları organizmanın kendi içinden, ancak çoğu organik, kişiler arası ve iç psikik gerilimlerden kaynaklanır.

14.4.2. Algı

27- Soru: Mead'e göre, algı süreci nasıl işler?

27- Cevap: **Mead'e göre, insanlar etraflarındaki şeyleri oldukça seçici bir biçimde görürler. Seçici algının bir temeli dürtüdür: İnsanlar çevrelerindeki, bir dürtünün karşılanmasıyla ilişkili olduğunu algıladıkları nesnelere daha kolay uyum sağlarlar.**

Örnek: Hindistan'da aç bir kişi ineği beslenmeyle ilişkili bir nesne olarak görmeyecek, daha ziyade diğer potansiyel besin nesnelere yönelecektir.

Not: Algı süreci bir bireyi ortamdaki belirli nesnelere daha duyarlı kılar. Mead'e göre böylece, algının kaynağı basitçe uyarana potansiyel tepkilerin uyarılmasıdır; yani, organizma ilişkili nesnelere farkına varırken, aynı zamanda onlara belirli biçimlerde tepki vermeye hazırdır. Bu yüzden, **insanlar nesnelere, onlara belirli tepkilerin kendi dengesizlik durumlarını nasıl ortadan kaldıracabileceği konusunda bir dizi hipotez veya fikirle yaklaşır.**

14.4.3. Davranışların Yönlendirilmesi

28- Soru: Nesnelere belirli tepkilerin verilmesi ne olarak terimleştirilir?

28- Cevap: **Davranışların yönlendirilmesi**

Not: İnsanlar, bir zihin ve benliğe sahip oldukları için, açık olduğu kadar örtük bir yönlendirme içinde de yer alabilirler. Bir insan, bir dürtüyü karşılamak için, nesnelere yönelik eyleminin sonuçlarını örtük olarak tasarlayabilir.

Not: Davranışın yönlendirilmesi; davranış, geri-bildirim, davranışın yeniden ayarlanması, geri-bildirim, yeniden ayarlama vs. süreçlerini içermesi ve bu genel sürecin dürtü karşılanıncaya kadar devam etmesi bakımından “**sibernetik**”tir.

29- Soru: Davranışları yönlendirmenin açık veya örtük olmasını belirleyen nedir?

29- Cevap: **Engellenme**

Not: Bir dürtünün karşılanmasının önlenmesi veya ertelenmesidir. Engellenme imgeler üretir ve düşünme süreci başlar.

Örnek: Yazarken bir kalemin kırılması (dürtü veya ortamda dengesizlik üreterek) davranışları yönlendirme çabasına yol açar: not tutmak isteyen bir kişi açılmış kalemler hazırlayabilir, bunlardan birini alıp bir an bile düşünmeden yazmaya devam edebilir. Bir kalem yığı hazırlamayan bir başkası başlangıçta masanın çekmecesine bakabilir, çekmeceyi açabilir ve genellikle “el yordamıyla” bir kalem arayabilir. Aynı noktada, çoğu kez kişi bir süre ‘bilinçsizce etrafi araştırdıktan’ sonra amacına ulaşamayınca (bir kalem bulamayınca) daha açık olarak düşünmeye ve davranışlarını yönlendirmeye başlar.

30- Soru: Düşünme nedir?

30- Cevap: **Düşünme; çevresiyle bir dengesizlik durumu yaşayan, nesnelere algılayamayan veya davranışlarını dürtünün doyurulmasını sağlayacak biçimlerde yönlendiremeyen bir organizmanın davranışsal adaptasyonudur.**

Not: Düşünme ayrıca, edim içinde daha önceden başlayabilir.

Örnek: Açlıklarını veya cinsel arzularını doyuramayan veya hak ettiklerini düşündükleri kabulü görmeyen bireyler, muhtemelen kendi dürtülerini kontrol çabalarında açık ve örtük yönlendirmelere büyük miktarda ve hatta giderek daha fazla zaman ayıracaklardır.

14.4.4. Dürtünün Karşılanması

31- Soru: Dürtünün karşılanması hangisini ifade eder?

31- Cevap: **Dürtülerin karşılanması evresi, basitçe, bir organizmayla çevresi arasındaki dengesizliğin ortadan kalkmasıyla edimin tamamlanmasını ifade eder.**

Not: Bir davranışçı olarak Mead'e göre, belirli nesnelere ilişki içinde davranışların sergilenmesiyle dürtünün başarıyla karşılanması istikrarlı davranış kalıplarının gelişmesine yol açar.

Not: Mead, Freud'dan veya kendi dönemindeki çoğu psikiyatr ve psikologdan farklı olarak, normal-dışı davranış tipleriyle ilgilenmez; daha ziyade -normal veya normal dışı- bütün insan eylemlerinin temel özelliklerini gösteren bir model inşa etmeye çalışır. Bu nedenle **Mead'in sosyal davranışçılık yaklaşımı, aşırı rasyonel olmakla itham edilmiştir.** Ancak onun edim modeli dikkatle incelendiğinde bu tür eleştirilerin yersiz olduğu görülür. **Mead'in modeli, rasyonel eylem kadar duygusal eylemlerin**

unsurlarını da içerir. Böylece, dürtü tiplerinin, farklı engellenme örüntüleriyle bir araya gelerek, nasıl farklı açık ve örtük davranış biçimleri ürettiklerini anlamaya çalışanlar için değerli bir araç sunar.